

1

BRITISH
LIBRARY

Incubation

Видавництво
художньої
літератури
«Д н і п р о»
Київ — 1971

Вибрані твори

у двох томах

АБ

ТОМ ПЕРШИЙ

ВІРШІ
ДРАМИ

ПОЕЗІЯ ГНІВУ І ЛЮБОВІ

Вірші, написані сорок — і навіть більше — років тому. Написані юнаком, який жадібно вглядався у світ, що в усій своїй багатогранності розгортався тоді перед ним. Розгортався у могутніх ритмах величезного будівництва, в одлунні недавно відгримілих битв, в спалахах класової боротьби. Новий світ будованого соціалізму наступав. Старий не хотів одступати, люто відгризаючись пострілами куркулів та диверсіями шпигунів. Юнак, що своє дитинство провів на межі, яка відділяла новий радянський світ од світу капіталістичного, від злобливого кордону шляхетської Польщі, де хижий осадник і жандарм люто гарчали, подивляючись і на схід і на захід. На схід — там лежали навіки втрачені для них землі Радянської України. На захід — там, як їхнє тривожне і зловісне запілля, розлягалися долини і гори західних земель України, потоптаних чоботом шляхетського загарбника.

Юнак, вийшовши на обвіяний вітрами верх подільських Товтр, вдивлявся туди, за Збруч, де над трусською долиною захищеної в підземні труби Полтви підносились дзвіниці Львова, мури древнього міста, а поруч — скромні білі хати рідних Вінників, звідти його — тоді ще трирічну дитину — похапцем вивезли батьки, побоюючись люті тих, кому ненависні були прогресивні погляди сільського українського вчителя Дмитра Дмитерка, не раз за ці свої погляди переслідуваного і австро-угорськими урядовцями, і їхніми польськими посіпаками.

Отак з перших же літ свідомого життя перед юнаком розкрилась картина світу, поділеного на два табори, ворожі й непримиренні в своїх прагненнях, надіях, переконаннях. Світ соціалізму. Світ капіталізму. Вісімнадцятилітній юнак, комсомолец і студент Кам'янецького інституту народної освіти, вже бачить і розуміє вирішальні протиріччя доби, за якої він має увійти в життя, де він буде не тільки учасником, але й оспівувачем. Так. Співцем. Поетом. Це гостро і виразно підказує серце. Воно якось особливо стукоче, резонує на поетичне слово, почує чи прочитане юнаком. Воно якось особливо спалахує, запалене могутнім полум'ям Шевченкових рядків, Пушкінових строф, простим і світлим вогнем наддніпрянських дум,

наддністрянських коломиїнок. Воно якось особливо відчуває владну силу бентежних ритмів Маяковського і Чумака, високу музику Тичини, Блока, громадянський пафос віршів Кулика, Асеева, інших радянських поетів, книги яких для юнака-кам'янчанина є і подією, і радістю, і тривогою. Кожна книга така усталює його рішення. В велике, незрівнянне щодо свого розмаху і сили життя Вітчизни він ввійде її співцем, опіувачем, поетом.

Свою першу книжечку поезій він назвав — не без прощеної юнацької зухвалості — «Іду».

Іду! Вгинається земля,
Бо в родах корчиться країна.
Сильвет нової України
Зорить рельєфно іздала.

Сорок років тому вийшла ця перша книжка поезій Любомира Дмитерка. Книжка, ще сповнена запозичених з доробку інших поетів інтонацій, штучних образів, мовних невправностей, незугарностей щодо віршоскладання, евфонії, а то й просто синтаксису. Проте вже в ній відчувається широта творчих зацікавлень поета, якому чужа хуторянська зашкарублість, замкнутість, провінційність, який прагне — хай ще наївно, поверхово — огорнути своїм поетичним переживанням мало не всю планету, аж до її найдальших закутків, знайомих поки що лише з книжок та газет. От і виникають вірші про Лагор і Каракорум, про Альпи і Сахару. В них переконливе лише одне — шире відчуття інтернаціональної солідарності радянського юнака з невідомими, але дорогими йому борцями за щастя Індії, за робітничий Берлін, за волю Сахари.

Поряд, просто за лінією обрію, в лабетах, не легших за лабета африканських володарів, страждає частина рідного народу, проклятим лютим кордоном відділена від Радянської Вітчизни. Думка юнака постійно летить туди. У родині свято бережуться революційні традиції галицької передової інтелігенції. Особливим пієтетом огорнуто ім'я геніального поета-революціонера Івана Франка. Початківць-поет присвячує йому схвильовані рядки поеми «Каменярь», що ввійшла до його першої книги. Реалістичні, досить вдало і точно виписані образи життя і боротьби поета поєднуються в ній з дещо абстрагованою, бучною патетикою, з експресивними вигуками і за-

плутаними метафорами, проте для вісімнадцятирічного юнака вона — значний набуток.

Від поеми «Каменярь» починає в поезії Любомира Дмитерка звучати тема революційно-визвольної боротьби трудящих мас Західної України. В другій книзі «Товтри» вона розвивається в циклі віршів «Де гніт і кров», у поемі «Цитадель». Жорстокій тодішній дійсності західноукраїнських земель протиставлено творчий вільний труд, який шириться і перемагає отут, поруч кордону, в долинах і каньйонах подільських Товтр, в чудовій скелястій ущелині прудководого Смотрича. Глибоке історичне значення соціалістичних перетворень, перших здобутків радянських людей, намагається осягти поет в поемі «Будують електровню», навіяній новим будівництвом, розгорнутим в стародавньому Кам'янці, де до 1930 року жив Л. Дмитерко.

Переїзд до Києва. Навчання в кіноінституті. Праця на кіностудії. Молодий поет, вихованець радянської дійсності, був зв'язаний з західними областями лише родинними традиціями, але споконвічна мрія народу про возз'єднання жила і творчо надихала радянського митця. Коли настав сподіваний віками день незабутнього вересня 1939 року, день здійснення споконвічних прагнень народу — і плав несправедливий кордон, що розтинав живе тіло України, — разом з першими ж воїнами-визволителями ступив на рідну землю і Любомир Дмитерко:

У вересневу ніч тривожну
Йшли наші танки по ріллі...
Селяни тихо і побожно
Тоді припали до землі.

Визволене західноукраїнське село дістало ту землю, яка до цього історичного дня була «чужа і мертва і виглядала неспроста, немов закам'яніла жертва, немов убога сирота. Від Перемишля до Заліщик вона лахміттями трясла, коли осадник і поміщик украли долю у села».

Зростає діапазон поетичних тем Дмитерка, його творчий кругозір ширшає, життєвий досвід збагачується. Неосяжні простори Батьківщини розкриваються перед ним, і жадібне поетове око пильно в них вглядається, серце сторожко вчувається в серця зустрічних людей. Його книга «Поезії» вийшла в перші дні 1941 року, який приніс

світові і історії такі небували потрясіння, що перевернули і долю кожної радянської людини. Книгу «Поезії» проймає уже якийсь неспокій, начебто передчуття грядущих величезних змін:

...у грудях
В нас тремтять схвильовані серця.
Серце теж дороговказом буде.
Доки шлях цей прийде до кінця,
Доки не завершиться дорога
До ясної нашої мети...
Двері навстіж! Доле моя строга,
Будь мені супутницею ти.

Не минуло й півроку, коли поетова доля, неподільно зв'язана з долею всього народу, повела його суворими, полум'яними і громохкими дорогами Великої Вітчизняної війни. Повела до ясної нашої мети, до небувалої історично-світової перемоги. Поезії, написані Дмитерком у дні війни, не тільки розпечені вогнем пожеж, вогнем зненависті, не тільки олунені дивгінням битв, гуком атак,— вони овіяні і теплом любові, теплом ніжності до змученого рідного краю, до зажуреної коханої жінки, до покинутої сім'ї. Тема титанічних зусиль озброєного народу, що нічого не шкодує в суворій боротьбі за волю, честь і незалежність Батьківщини, органічно сплітається в тодішніх поезіях Дмитерка з темою особистої долі, особистих переживань і сподівань. Гуркіт боїв не тільки не примусив — як то твердило стародавнє прислів'я — змовкнути музу радяської поезії, але й навчив її слів вагоміших та значніших за раніші. Органічно зливається нечувана епічна велич подвигу наших воїнів зі скромними відвертостями інтимної лірики в таких поезіях Дмитерка, як «Визнання», «Діброва», «Коло Дніпра».

Висока трагічність подій, подвиги звичайних радянських людей, що в нещадних випробуваннях війни виявили себе як небачені і небувалі дотіль герої,— для відтворення бодай їхніх рис замалі й заслабкі здалися поетові рядки ліричних поезій і навіть пристрасть ширих патетичних слів лірики політичної. Він почав шукати ширшої, об'ємнішої форми для втілення своїх задумів. Не припиняючи писати вірші, він береться до сягання такої високої форми поетичного вислову, як поезія драматична. 1942 року, під гуркіт близьких

канонад, живучи напруженим життям фронтового газетяра, Дмитерко одним творчим поривом пише свою першу драматичну поему «Серця хоробрих». Її дійові особи не вигадані. Це — реальні герої боїв у Донбасі тяжкого 1941 року. Герої Радянського Союзу Ніна Гнилицька та Спартак Железний виступають у драматичній поемі в усій правді свого прекрасного подвигу. Поему було задумано як конденсовану й сувору баладу. Проте не треба було авторові «пожвавлювати» її всілякими розрядками, як от танцями під баян, зайвиною піднесених фраз тощо, які не посилюють сильного й глибокого враження від введених в драматичній поемі образів. Але ж не легко при першій же спробі оволодіти майстерністю вірного драматургічного викладу сюжету, розвитку образів, розкриття їхньої багатогранності, життєвої правдивості, складності. Досвід писання громадської та інтимної лірики і знадобився поетові драматичному, і заважав йому. Цей досвід мусив поет вимогливо і критично переглянути. Що він так зробив, доводить далше поступове удосконалення його драматургічної майстерності. Поет пильно вчився мистецтву драматурга. І вчився не безплідно.

Поетична романтичність завше таїть в собі небезпеку риторики. Риторика губить драматичність. Це — ахіллесова п'ята поетичної драми. Це — випробний камінь художньої вмілої поета-драматурга. Такому випробуванню піддав Л. Дмитерко свій творчий задум, коли взявся писати поетичну драму про великого болгарського поета-революціонера Христо Ботева. Драма зветься «Зоря на обрії» (1957). Твір цей породжений тією атмосферою загартованої в огні війни проти німецького фашизму дружби, яка після всесвітньо-історичної перемоги над гітлеризмом об'єднала серця народів могутнього соціалістичного табору, зокрема серця радянських людей і синів та дочок нової Болгарії.

Як щирий вклад у хramину цієї прекрасної дружби, вніс український поет свою романтичну драму. Романтичну, але ж не риторичну, не фразерську. Безпосереднє знайомство з братнім болгарським народом, любов до його волелюбних людей, до його тяжкої боротьби за честь і свободу, до його культури й літератури наситили драму Дмитерка і вогнем правдивого натхнення, і вагомістю історичної правди. Поетичне слово сплелося з драматичною дією, засвідчуючи нові сягання автора в галузі драматичної поезії.

Ствердженням цих сягань стала народна драма «Навіки разом»

(1949—1951) — твір, що й досі є найзначнішим у драматургічному доробкові Л. Дмитерка, бо довів, що поет оволодів складним умінням драматурга, а драматург не дозволив поетові надто захоплюватися красивою фразою чи словом, що неодмінно в драматургічному творі починає відгонити риторикою і штучною декламацією. Поетичність в драмі «Навіки разом» зіперлася на драматичність побудови, на динамічно розгорнутий сюжет, на реалістичну манеру характеристики дійових осіб, через які читачеві говорить доба, така знаменна в історії України доба, коли возз'єднання більшості українського народу з народом російським принесло народові рятунок від небезпеки не тільки небувалих злигоднів, ба й загибелі. Багато дійових осіб має ця найкраща Дмитеркова драма, і майже кожна з них змальована виразно, історично значущо і правдоподібно. Піднесеність монологів Ганни Золотаренко, Мартина Пушкаря, Івана Сірка хоч і не зовсім позбавлена елементів риторики, проте виправдана і барокканським стилем доби, і трагедійністю історичних ситуацій, в драмі змальованих. Проте поодинокі персонажі, зокрема такий, важливий для правдивого донесення до глядача ідейного смислу п'єси, персонаж, як московський столярник Іван Апухтін, не мають більш заглибленої класової характеристики, що применшує і їхню історичну характерність, і їхню художню реалістичну окресленість.

Нічого не втративши з барвистості поетичних засобів, водночас посилити драматургічну структуру творів, їхню життєву правдивість, їхню реалістичну переконливість,— Дмитерко вперто і наполегливо думав і працював у цьому напрямку. Драму у віршах «Шляхи людські» (1954) поет побудував на матеріалі повоєнної дійсності, на матеріалі буквально сьогоденному. А цей матеріал ще більше не терпить риторики і ще більше вимагає життєвої розмаїтості й неповторності виведених в творі образів. Дмитерко зрісся в новій своїй драмі навіть тих прозаїчних пасажів, які пронизували його історичну драму. Драма про післявоєнне будівництво гідроелектростанції — якоюсь віддаленою мірою схоже на славетне будівництво Каховської ГЕС — вся написана класичним п'ятистоповим ямбом. І ямб не ускладнює, не заважає, не применшує правдивості, реалістичності, життєвості виведених у драмі персонажів чи ситуацій. Автор довів, що його творчий досвід дає йому можливість братися і до чи не найскладніших художніх завдань — зокрема завдання розвитку радянської драматургії в багатогранному жанрі драматичної поезії.

Л. Дмитерко пройшов не один етап творчого розвитку, позначений такими його п'єсами, як «У золотій рамі» (1958), «Дівоча доля» (1960), «Сенсація номер один» (1965).

Жадаба ширшого й повнішого відображення дійсності, характернішої і різкішої розмаїтості образів відбилася в них так само, як і в прозових творах, зокрема в романах «Розлука» (1957), «Обпалені громами» (1962). Не пишу тут про прозу Л. Дмитерка, оскільки вона не входить до того вибору поетичних і драматично-поетичних творів, до якого я й пишу оце скромне своє вступне слово, слово людини, що аж ніяк не претендує ні на проникливість, ні на багатосторонність справжнього вмілого поцінювача літератури — критика.

Драматична поема — ось терен особливо наполегливих творчих шу-кань Л. Дмитерка на всіх етапах його письменницького життя. Аж до останнього часу. Коли все прогресивне людство радісно і вдячно відзначало сторіччя з дня народження В. І. Леніна, письменник відгукнувся на цю дату поетичною драмою «Первоцвіт» (1970). Реалістично виписані сцени з життя молодого Леніна, — 1896 рік, арешт, суд, заслання до Шушенського, приїзд туди коханої Надії, — досить лаконічні і виразні, переплітаються зі спогадами молодого Леніна про прожите, хоча й недовге, але напружене життя революціонера, з образно виявленими думами Леніна про майбутнє, про боротьбу, про свого мудрого вчителя в цій боротьбі — сивочолого Маркса. В п'єсі звучить, — як узагальнений, скупчений і водночас патетично піднесений образ, — голос самої історії, який короткими рисами малює те тло кінця старого і початку нового віку, коли народжувався

Буремний

Ленінський

двадцятий вік.

Він дихає уже на повні груди,

Ще Революції нема.

Та буде!

Минає ніч.

Займається на світ.

Тепло написані сцени з Ленінової біографії, зокрема сцени ніжного і відданого кохання Володимира Ілліча та Надії Костянтинівни,

ідуть поруч з узагальненими образами, символами, змальованими майже плакатно, лозунгово, синтезовано, але напоєними пристрастю, щирістю, проникливим відчуттям доби. Будучи глибоко реалістичною, драматична поема Дмитерка «Первоцвіт» заперечує принижене, натуралістичне розуміння методу соціалістичного реалізму, як ото, перебріхуючи і фальшуючи, трактують його вороги нашої літератури за кордоном. Гарячим подихом революційної романтики овіяно строфи поеми про Леніна. Йї чуже натуралістичне дрібне копирсання в деталях і побутових дрібницях. Йї властиве те поєднання розмашистого пафосу політичної лірики з ніжністю і вдумливістю лірики інтимної, яким позначено кращі твори Дмитеркові і в галузі поезії, і в галузі поетичної драматургії.

Лірик і політик — це для Дмитерка не два протилежні, чужі один другому поняття. Вони для нього злились воедино, злились органічно й неподільно. Поет це доводить і своїми більшими творами, своїми драмами, і циклами своїх нових віршів. Правда, останнім часом не так часто публікує він нові цикли поезій, але ті, що зібрані в збірках «Осінь за океаном» (1959), «Земля моя» (1960), «Київські кручі» (1962) свідчать, які широкі обрії розкрилися перед зором письменника, що пристрасно і пильно вглядається в світ очима поета-комуніста, радянського патріота — інтернаціоналіста.

Величний мотив інтернаціонального розуміння світу і людства проймав уже перші книги Дмитеркової поезії. Я говорив про них, про ці наївні, але щирі, про ці спрощені, але схвильовані вірші, присвячені борцям за волю Індії, робітничому Берлінові, комунарам Парижа. Вони поклали початок дальшому розвитку глобальної інтернаціоналістичної теми в творчості Дмитерка. Життя повело його по багатьох меридіанах планети, живими враженнями наситивши і збагативши творчий порив. Поет завше прагнув до якомога ширшого розмаху своєї тематики. Добре обдуманий життєвий досвід, глибше пізнання дійсності допомогли подолати ту спрощеність і плакатність, з якою тема інтернаціональна трактувалася в його юнацьких віршах. Величезні простори землі, краєвиди і люди трьох континентів планети відбилися так або інакше в схвильованому слові поета. Де б він не був — в чорній тині хмарочосів Нью-Йорка, на розгойданих хвилях Ла-Маншу, на схилах кордільєрських скель, — невідривно думою зв'язується він зі своєю Соціалістичною Батьківщиною, пильнуючи високої честі радянської людини, сина Радянської України.

На узбережжі океану,
В американській стороні,
Лісів карпатських мідь багряну
Щоночі бачу уві сні.
Та я не вигнанець.

По праву
Минув Атлантики межу
І України горду славу,
Мов пісню, в серці бережу.

Точно і ясно бачить Л. Дмитерко сучасний світ, розділений на два табори — могутній табір вільних соціалістичних держав і табір капіталізму, реакції й хижацтва. Свого бойового спрямування творчість Л. Дмитерка не втратила і досі. Поет, драматург, прозаїк — в якому виді, в якому жанрі літератури не працював би митець — скрізь він простує далі, як учасник і солдат великого і славного творчого подвигу свого народу.

Микола БАЖАН

ВІРШИ

Незгасне серце

*

Чи може серце згаснути, зів'яти,
Усохнути, немов суцвіття м'яти,
Мов лист осінній чи жіноча врода,
Коли надходить старість, як негода?..

Ні, в'януть квіти і згасають зорі,
Комети мчать у далі неозорі
І погибають тихо, наче привид,
Для роздумів ученим давши привід.

Марніє врода, вицвітають очі,
Усякі — чоловічі і жіночі,
Блакитні й карі, гарні і негарні,—
Такі в житті закони незугарні.

А серце... Не лякайтеся, поети!
Холонуть у космічній млі планети,
Вода зникає в степовій криниці,
На небосхилі блякнуть блискавиці,

А серце?.. Серце в'янути не може!
У неспокою вічному, тривожне,
Немов ракета мчить за небокраї...
А прийде час,— як бомба вибухає!

1963

*

Треба першим про це написати,
Треба першим відкрити оце...
Так ходили в атаку солдати
Перші з перших, до битви лицем.

Почалася епоха велика
Першим пострілом з корабля,
Першим подихом, першим криком,
Як народжується немовля,

Першим ленінським декретом,
Першим трактором на селі,
Першим клубом, першим лікнепом,
Що спалить не змогли куркулі,

Першим подвигом юної Зої,
Першим боєм край брестських стін.
Першим стягом, яким герої
Завершили похід на Берлін,

Щоб не знати ніколи спокою,
Ні вагання, ні втоми, ні сліз,
Щоб від бою іти до бою —
Перші з перших завжди і скрізь.

Вмій же гідно про це написати,
Літописець, трибун і поет,
Першим будь, як в атаці солдати,
Що вмирали обличчям вперед!

1963

*

Слово і серце... Серце і слово...
Тверді, наче криця. М'які, наче олово...
Гарячі, мов кров. Холодні, мов розум.
Легкі, як мрія. Важкі, як роздум.

Ви нероздільні. В усьому — єдині.
Як сонячний промінь, що мчить на хмарині...
Як райдуга й небо, земля і природа,
Як доля людини і доля народу.

Завжди ви разом, завжди ви поруч,
Слово без серця — каліка, покруч,
Серце без слова — німа облуда,
Сліпе, як око, що вкрила полуда.

1963

*

Весна чи літо... Ненадовго
Їх вистачає у житті...
Час неблаганно-вперто човга
По уторованій путі.

За хмарою, на видноколі,
Зоря небачена згаса,
Звабливо мерехтить у полі
Землі непізнана краса.

Отак незвідане й незнане
Нас вабить, кличе і веде —
Через осоння і тумани
В старе й довіку молоде.

Мандрівкам завжди притаманні
І радощі, і каюття.
В невпиннім русі і шуканні
Порука вічного буття.

1963

*

По-старому не можна писати.
Хай замовкнуть навік солов'ї.
І нехай на розщеплений атом
Будуть схожими вірші мої.

А навіщо?

Щоб згариш примари
Людям снилися замість пісень,
Щоб в поезії атомні хмари
Застилали нам сонячний день?..

Щоб нещадно гули вітровії
Над скелетами всохлих дібров,
Щоб в безвір'ї і в безнадії
Зникла віра, надія й любов?..

Нам слова заповітні не даром
Сяють вічно, як зорі земні.
І ніяким потворним примарам
Їх не стерти з лиця землі!

1963

*

Чи можна серце зберегти
Від гніву, болю й перевтоми,
Коли дорога до мети
Іде крізь битви й перепони?

Хай той тікає у кущі,
Хто хоче все життя протліти.
Крім полум'яної душі,
Існують душі-сателіти.

Вони плазують край шляху,
Вони тікають з поля бою.
Лиш обивательську пиху,
Мов щит, несуть перед собою.

Нехай по закутках вони
Свій коротають сірий будень.
На фронті миру і війни
У битвах ми були і будем!

1963

*

Ні, я не віщую катастрофи,
Адже зовні наче все спокійно.
Плаче голуб, я мережу строфи,
Десь далеко ходять грози-війни.

Та ми знаєм підлу їх породу.
Нам відомі швидкості ракети.
Сходить сонце — біле, на погоду,
Визрівають у саду ранети.

Ми будуем зоряні причали,
У космічних далечінях всі ми...
А мені ранети нагадали
Про зелене сонце Хіросіми.

1964

*

Пересторога і тривога...
Під їх знаменням ми ідем.
Упевнено епоха строга
Диктує нам рядки поем.

Хоч це й обмежує поета,
Зате наближує мету,
Бо з волі нашої планета
Орбіту вибрала круту.

1964

*

Угору рветься мінарет,
Мов ловлячи пташині зграї.
Недовго погостив поет
В принишклому Бахчисараї.

І відтоді на всі віки
Безсмертним стало те подвір'я,
Де заплелися у вінки
Пісні, легенди і повір'я.

Ржавіють спис і ятаган,
Ламається дзвінка підкова.
Та не боїться ржі і ран
Метал карбованого слова!

1963

*

У травні випав сніг. Така весна
Холодна, непривітна і неясна,
Немов на землю впала сивина,
Як на моє волосся,— передчасна.

Либонь, природа — як людська душа,
Де сонця й хмар контрасти невимовні,
Де кожне лихо шрами залиша,
А інколи і рани невігойні.

Так буде завжди: марно не чекай
На вічне сонце, на безхмарні весни.
У боротьбі природу пізнавай,
У боротьбі — душа, мов крига, скресне!

1965

*

Йде маленька дівчинка-школярка
У суцвітті київських алей.

Це її

солдат у Трептов-парку
Пригорнув до бронзових грудей.

Дівчинка не бачила Берліна,
В сорок п'ятому ще не жила.

Та заради неї у руїнах

Гітлера

імперія

лягла.

Та заради неї ми від Волги

Аж до Ельби прокладали шлях —

У димах, в пожежах, вперто, довго —

З болем

і з надією в очах.

Йди, дитино! Стелеться дорога

До самого сонця, далєбі.

Хай велике слово

ПЕРЕМОГА

Буде запорукою тобі!

1965

Цілющі джерела

КАТЕРИНА

Подруги за вікнами проходять,
Піснею збудивши далину.
Чуеш, Катерино, може, годі
Нитку натягати, як струну?

Може, краще вийти за ворота,
В серці відчуваючи жагу,
І співати, і співати доти,
Доки врешті пересохлим ротом
Висловиш передчуття вагу?

Та нитки натягнуті, як струни.
Барви їх, як звуки, як слова.
Вже колишуться зелені вруна,
Вже цвіте на полотні трава.

Ні в степу, ні в лісі, ні у полі
Не стрічали ми таких квіток,
І в саду, й на хаті, й на стодолі
Ти не бачила таких пташок.

Тільки в пісні. Тільки в людським серці
Можуть зародитися вони.
І на подруг, Катре, ти не сердься,
Що проносять відгомін весни.

Їхня пісня сколихнула вечір
І шумить вершинами ялин.
А твоя... Ти нахилиєш плечі,
Обважніли груди... Певне, син...

Їхня пісня покотилась гаєм,
Бором відгукнулася вона.
А твоя... На полотні лягає
Візерунків і пісень луна.

Десь зоря летить і з високості
Довгу смугу сєєва пряде,
Зупинились подруги на мості
І слідкують, де вона впаде.

А вона вже зникла, й невідомо,
Чи її це, чи другу яку
У твоєму, Катерино, домі
Ми побачимо на рушнику.

Подруги за вікнами проходять
З нареченими — рука в руці...
Світять зорі на Далекім Сході
В небі й на кашкетах у бійців.

І пливуть під зорями хмарини
Від Амуру на твоє село,
І несуть привіт до Катерини
Через ріки, гори і долини,
Щоби Катрі весело було.

Щоби Катря вишила узором —
Квітами мережане кільце,
Дивних птахів, п'ятикутні зорі
Й милого усміхнене лице.

Вишиеш. Повісиш у світлиці,
І тобі присняться уві сні
Дивовижні візерунки-птиці,
Милого вузькі петлиці
І майбутні синові пісні.

1936

В СТЕПУ

Жайворонки вилітають —
Міряють висоти,
Жайворонки відчувають
Дальні перельоти.
Ходить осінь, рання осінь
По степах зелених,
Квітнуть квіти у волоссі
В моєї Олени.

— Подивись, Олено, навкруги,
Як парують скиби при дорозі,
Тут мої вгризалися плуги
У пахучий і вогкий чернозем.
Подивись, як сонце з-поза хмар
Проростає променем угору,
Бродить сірий і густий туман,
Де Дніпро вливається у море.
Там чорніє у тумані порт,
І, прибита бурєю прибою,
Риба б'ється об дубовий борт
Нерозсудливою головою.
Звідти йдуть увсебіч кораблі
Графіками міжнародних зносин,
Славу нашої хороброї землі
На червоних прапорах разносять.
Славу нашої героїки та битв
І минулого неумирущий рокіт,
Про минуле я б сказав, якби
В маршах тих мої лунали кроки.

З-поміж мужніх ленінських синів
Я, повір, достойним був би сином,
Ти пройшла б крізь тюрми і Сибір
Дівчиною з «Юності Максима».
Хочеш, квітів я тобі нарву,
Іх з росою принесем додому,
Хочеш, пісню я тобі нову
Заспіваю на мотив знайомий:

Ой з-за гори кам'яної
Вилітають зграї,
Дужі соколи крилаті,
Літаки літають.
Ой які шляхи просторі
З всесвітом віч-на-віч,
Навзбіч кидаються зорі,
Падають обабіч.
Попід сині небосхили,
Де вітри шалені,
То здіймаємось на крилах —
Я й моя Олена!
Понад степом, понад гаєм,
Понад височіні
З літаків на степ лягають
Мов од птахів тіні...
Як не мчатись нам у світі
Дальніми шляхами?
Ось лежить покійний вітер
У нас під ногами...
А з-за гори кам'яної
Вилітають зграї,
Дужі соколи крилаті,
Літаки літають!

З літаками, ворогу навпір,
Коли треба, підемо за обрій,

По заслuzі ділимо навпіл
Ми з батьками славу і хоробрість.
По заслuzі ми берем любов,
Як здобує й вимріяне право!
...Але ти зморилася, либонь,
Постелю піджак я на отаву...
Сходить сонце. Ти приляж, спочинь —
Не заснула ж ти цієї ночі,
Я за спільного життя почин
Поцілую зеленасті очі.
Сходить сонце і парує степ
Над дніпровими крутими берегами...
Тихо так, що чути, як росте
Моріжок, прив'ялений вітрами.

1936

СЕКРЕТАР

Обрій стелеться на небі синім,
Наче стежка, всипана піском...
Ще несмілий, ще осінній іній
Боязко хрустить під каблуком.
Навкруги поволі вечоріє,
Мерехтить стривожена зоря.
Йй виднокруга вистояний рівень,
Як вогниста райдуга заграв.
І заграли сутінки просторі,
Що прозорі й сині угорі,
На блідім, тремтливім осокорі
Грають відблиски зеленої зорі.
Явір грає тихо на сопілку,
А тополя тягнеться до хмар...
Ййде райкому Ленінської спілки
В чорному бушлаті — секретар.
В нього очі, як і в мене, карі,
Безкозирка — на морський фасон.
Він прекрасно грає на гітарі,
Але це, можливо, не резон.
Він іде. Шумить у лісі вечір,
Як світляк, в руці його ліхтар.
Дерева чіпляються за плечі,
Та дорогу знає секретар.
Через ліс, і через яр, і далі
Він собі прямує навпростець...
На деревах зорі посідали,
Хоч до зір вершина не росте...

Через ліс, через яри та балки
Він дороги знає навкруги,
Він радіє: план хлібопоставки
Не змогли зірвати вороги.
Він іде. Шумить навколо вечір,
То дорога радісно шумить,
Дерева чіпляються за плечі,
Хиляться і падають на мить.
На деревах, як на реях, зорі,
Кожна зірка кругла, мов ліхтар,
Крізь вечірні сутінки просторі,
Там, де грають клени й осокори,
Йде в бушлаті
друг мій —
секретар.

1936

ОСІНЬ

Сутінки —
немов скляні
і ніжні.
Я стою
на дальньому мосту.
Піонерка
біля рейок ніжки
заросила
в паморозь густу.
Піонерка
підбрала ранець...
Осінь.
Школа.
Мудрощі наук.
На узліссі
стеляться тумани,
літо бабине
пряде павук.
Піонерка
вилізла на рейку
і пішла,
хитаючись, як птах...
В неї, мабуть,
батько є старенький...
Мій помер.
А жаль, що сталося так!
Скільки щастя
навкруги розлито.

Скільки радості.
Відчуй.
Живи.
Осінь сіє
паморозь крізь сито
в сухозлітку
листя і трави.

1936

МОЛОДІСТЬ

Буває так: вже листя опаде —
Одкритий навстіж сад стоїть на вітрі,
А пізні яблука звисають де-не-де,
Гнучи покриті памороззю віти.
Чи хочеш ти, щоб почуття мое
Отак дозріло яблуками пізніми,
Щоби тужливою звучало піснею
Те, що для інших молодістю є?
Встають навкруг озорені й зігріті
Сади моїх республік і підсонь,
І вітер буйний обіймає віти,
Туман вологий стелеться, як сон.
А північ прийде — і сади дзвенять,
Лиш садівник їх може зрозуміти.
То листя дихає. Кора рипить. Вона
Насилу держить обважнілі віти.
Світанок встане — і співає сад,
Налиті соком набрякають біла,
Тремтить у зазубнях, як біла кров, роса,
Де дивні парості садівники щепили.
Це молодість моя, озорена й зігріта,
Дзвенить, співає і підводить віти
Назустріч сонцю. І моїм плодам,
Як пізнім яблукам, звисати я не дам!

1937

ПАМ'ЯТІ ЛЕНІНА

Схилимо, друзі, голови сьогодні,
Важка і грізна воїнів печаль.
Вона в душі вселюдській, всенародній
Зростає і зривається удаль.
Вона, як тінь, ховає промінь сонця,
В бійців зганяє усмішку з лица,
Вона в душі китайця, й каталонця,
Й орденосного казахського співця.
Вона в Мадриді сходила в траншеї,
До мужнього схилялася плеча.
Вона на Красній площі в Мавзолеї
На зімкнутих зіницях Ілліча.
Але вона не схожа на безсилля
І не зламає нас у боротьбі.
Печаль бійців — мов чорне те вугілля,
Що іскри й полум'я захоче в собі.
Бо з нами він. Ім'я його прекрасне
Ми зігриваєм подихом своїм.
Воно живе й у вічності не згасне,
Бо доля людства втілена у нім.
Ми підіймаєм ленінські знамена.
Священнішого прапора нема!
Як сонце іскрами ударить об стремена,
Початок битви сповістить сурма,
Ми, ленінською мудрістю зігріті,
Завершимо величний заповіт
І зробимо, як ще ніколи в світі,
Таким просторим і щасливим світ.

1937

ПРЕДТЕЧА

В диму і полум'ї зникала грізна Троя,
Де пролилась гаряча кров людей.
Світ за очі помандрували трое:
Вергілій, Котляревський і Еней.

Чого вони у тих морях шукали,
Яких земель, видовищ і пригод?
Шляхи полтавські навкруги лежали,
В ярмі кріпацькому стогнав народ.

Чому ж Енеєві з пришиклої Полтави
До скель Сіцилії химерний шлях проліг?
Бо знав поет: лиш той достойний слави,
Хто ворога в двобої переміг.

І, осідлавши римського Пегаса,
Він знав: мандрівці вже нема кінця.
Він чув ходу великого Тараса —
Апостола, пророка і співця.

Мов Трої прах, уламки Січі впали,
Мов кров звитяг, тече кріпацький піт...
Та в чорну ніч, тривожну ніч Купали,
Шукають люди папоротин цвіт.

Нехай ідуть, шукають знову й знову
Той цвіт майбутнього удень і уночі...

І, може, цвітом тим співця розквітне слово,
Що загартує бойові мечі.

І він, піт з принишкої Полтави,
Замість печалі дарував нам сміх,
Бо знав, що той достойний справді слави,
Хто рідним словом всіяв переліг.

1937

ПАМ'ЯТНИК

Лягли тумани з Фінської затоки.
Пером гусиним шкріб чиновний люд.
Столиця півночі немов чекала, доки
Не поведе її на осуд і на суд
Оцей кріпак.

Спинившись над Невою,
Дніпрові кручі згадував Тарас
І трепетною, щирою рукою
Благословив натхнення. В добрий час!

Хоч знав — судилась путь йому терниста,
Та не здригнула у співця рука:
Пригадувалась мужність декабриста,
Палав у серці гнів Залізняка.

Підводились круг Зимнього палати,
Та інший вид перед поетом став:
Шумів садок вишневий коло хати,
І подорожній у саду ридав...

То був поет. Його думки і мрії.
Його чуття. Його пророчий спів,
Що у народу розбудив надії,
Що до свободи кликав кріпаків.

Прослалась путь. Не збочити ніколи!
Хоч би ціною власного життя

Йти вперед. І злим очам Миколи
Не бачити покори й каяття!

Тече Нева. Тече Дніпро у море.
Пройшли часи. Що ж бачимо тепер?
Хто, як живий, з нащадками говорить?
Хто вічно житиме, а хто навік помер?

Чие ім'я ми чуємо навколо?
Ось парк схилився вітами до нас —
На місці імператора Миколи
Підвівся, з бронзи вилитий, Тарас.

Живи, поете, в бронзі і в граніті,
Живи, поете, в пам'яті людській,
Живи в піснях, живи у «Заповіті»,
У слові праведнім, у славі віковій!

1937

ЗУСТРІЧ У СТЕПУ

В крутім байраці ночував кобзар —
Співець, кріпак, мислитель, волоцюга,
Чужих весіль тверезий бенкетар,
Що друг усім, хоч сам не має друга.
На світ займалося. Над степом журавлі
На крилах відблиск сонця підіймали.
У голубиній світанковій млі
Скінчилась ніч бентежного Купали...

Вже попливли за хвилями вінки,
Опущені дівочими руками...
Так, Україно, і твої віки,
Як ті вінки, заплетені роками
Проклять і помсти, гніву й боротьби,
Колочим терном лютої сваволі,
Принишклої, як сон-трава, журби,
Заритої, як скарб завітний, волі.
І де той заступ, що іржа не їсть,
Що розкопав би степову могилу,
Що Наливайка і Трясила кість
З землі б дістав, як знак, що зродить силу!
І де той меч, не щерблений ніким,
Що голови позносив би ворожі,
Що Кривоносом гартувався злим,
Що перемогу в битві заворожить!
І де той гнів, що в битву вів полки,
Керовані відвагою Богдана,
Коли вривались в замки козаки,

А з ними кара грізна, довгождана!
І де та помста, що стряса серця,
Невпинна, невблаганна і кривава,
Яка Залізнякаві до лиця
Була, як меч, як ніж святий і слава!..

Кобзар нікого не питав про це,
Лиш тужна думка в серці забриніла,
Він до схід сонця повернув лице...
Мов птах злетів, немов зашелестіло...
Та він на струнах пальці не спинив,
І кобза піснею і скаргою звучала:
— О рідна земле, де твої сини?
Чому нам щастя не приніс Купала?

Мовчав байрак. Не відгукнувся степ.
Не розкривались прадідів могили.
Співець спитав: — Де ж грізне слово те,
Де віще слово чарівної сили?
І знову тиша... Не сказав байрак,
Що чув співоцьку пісню лебедину
Колишній енгельгардтівський кріпак
Тарас Шевченко. Він під цю годину
Один в степу світанок зустрічав
За стародавнім звичаєм Купали;
Кобзар співав і танув, як свіча,
Гарячі сльози, наче віск, спливали.
Співав про те, як кров текла руда,
Як бушували над степами грози...
Незрячими очима він ридав,
І звуки кобзи падали, як сльози.
Він до схід сонця повернув лице,
Мов птах злетів, немов зашелестіло...
І раптом чує: — Пам'ятай оце:

Ридати так — не кобзареве діло!
Питаєш ти, де заступ і де меч,
Де гнів і помста, де їх заховали,
Де гул походів і недоля втеч,
Звितяжці де, що в бойовищах впали?
Навкруг кріпаччина, і злидні, і п'їтьма,
Їх не прикрасить врода світанкова...
І зброї іншої тепер у нас нема,
Крім нашого — кобзарю, чуєш? — слова!
Воно, як заступ, виріє скарби,
Як меч, підійметься на захист краю,
Як гнів, покличе люд до боротьби,
Як помста, люто ворога скарає.
Спокою ти не маєш і не спиш,
У розпачі угору зводиш руки,
Нелегко-бо витоптувать спориш
Вузьких стежок, стежок одчаю й муки...—
І голос вмовк. І прокидався степ.
І жайворонок в небо вріс неначе.
Було їм чути, як трава росте.
І відповів кобзар йому: — Юначе!
Я Перебендя сивий і сліпий,
Підняти меч немає в мене сили,
На цій землі лежать мої сліди
Від Запорожжя до Савур-могили.
У цій землі поховані лежать
Мої діди і прадіди тривожні,
Отут і співу, і життя межа,
Отут кінчає пісню подорожній.
А ти, сміливцю, йди в широкий світ,
Нехай розчиняться перед тобою двері,
Про гнів і помсту, про солоний піт
Співай, щоб слово стало...

— На папері,—

Сказав Тарас.— Та щоб вогнем пекло,
Щоб за́граву у темну ніч світило.
Щоб на царя у бій воно вело,
Щоби панів і підпанків палило!

Тоді його кобзар благословив,
І чув Тарас, як серце било в груди...
— Народ тебе, юначе, породив,
Народ тебе ніколи не забуде!

1937

У ЛЬВОВІ

Скінчився день. Іде початок ночі.
В широкому долі, в галицькім Розточчі,
Серпанком сутінки вкривають Львів,
І темрява лягає між горбів.
Та лиш на мить. Виходить чарівник —
Магічну палицю угору піднімає,
І раптом світло в склі прозорім сяє,
А він вже далі, вже за рогом зник.
Ліхтарник простий, будить він в мені
І подиву, і задрощів чуття.
Погляньте-но, які за ним ясні
Стежки людського щастя і життя.
Коли б мені отак — в людських серцях,
Як у скляних прозорих ліхтарях,
Поезії світити сяйво чисте,
Піднявши вгору слово променисте!

1938

ЗЕМЛЯ

Земля була чужа і мертва
І виглядала неспроста,
Немов закам'яніла жертва,
Немов убога сирота.

Від Перемишля до Заліщик
Вона лахміттями трясла,
Коли осадник і поміщик
Украли долю у села.

Топтали навпростець улани
Її суху, зів'ялу плоть,
І потай думали селяни,
Як їм недолю побороть.

У вересневу ніч тривожну
Йшли наші танки по ріллі...
Селяни тихо і побожно
Тоді припали до землі.

Над ними впало безгоміння,
Що людські душі окриля...
І крізь чорнозем, крізь каміння
Погнала парості земля.

1938

ДНІПРО

Прохолода на Дніпро лягла,
І останнє сонячне проміння
Падає на кручі і каміння,
На ребро кленового весла.
Піднебесся вечора прозоре,
Неосяжне зоряне шатро.
По землі й по небу плив Дніпро
В дальній обрій та у Чорне море.

1938

ВТРАТА

Пам'ятаєш: як, бувало, ти мені
Стежку переходила вповні,
А тепер чомусь не хочеш ти
Навіть з відрами порожніми пройти.
Пам'ятаєш: тільки я позву —
Ти ідеш, весела, наяву,
А тепер не хочеш ти мені
Появитись навіть уві сні.
Пам'ятаєш: як, бувало, йдеш —
Вулиці моєї не минеш,
А тепер я сам до тебе йду,
Та того, що втратив, не знайду!

1938

ВЕЧІРНЄ

Прозора просинь надвечір'я —
Твої це очі голубі,
Вітри, хмарини і сузір'я
До пари, до ладу тобі.

А я люблю ясний світанок,
Сріблом оздоблений багрець.
А я люблю, як над світами
Проходить сонце навпростець.

1938

ДАЛЕЧІНЬ

Мов римські цифри, схрещуються тіні,
І вечір з них початок свій бере.
Доступний зору вимір далечіні
Нас кличе йти все далі, все вперед.
А ще сильніш заманює і кличе
За обрієм простерта далина.
Той клич її, та пісня таємнича,
Як дальній дзвін, у просторі луна.
Отак і ти — небачена, незнана,—
Як сон, як спогад, як уява ти,
Але одна по-справжньому кохана,
З тобою б тільки в далечінь іти!

1938

ЗИМА

В білий простір нас виносять лижі,
Світ стоїть, як сніговий намет,
Наші плечі, наші дужі крижі
І серця — спрямовані вперед.
Мчать повз нас і пагорби, й замети,
І янтарні панцири дубів.
І летять лисиці, мов комети,
В міжпланетні простори лісів.

1938

ПРОЛІСКИ

Пам'ятаю галицьке узлісся
І дитинство стоптане моє.
Де б не був я — в Києві, в Тбілісі,—
Перша провесна життя встає:
Прозвучали постріли стократні,
Завмирили стогони у млі,
І цвіли під вибухи гарматні
Проліски на збуреній землі.

1939

ПАВЛІНЕ

Йде весна. Для тебе небезпека.
Йде любов і серця не мине.
На крижані урвища Қазбека
Дивиться бентежна Павліне.
Чи сніги не станули на схилах,
Чи не чути стуку копита,
Чи орел на розпростертих крилах
В придорожню саклю не зверта?
Чи опівночі не снить чинара
Тими снами, що єднали їх?
Налітають спогади, як хмара,
Що покійно стелеться до ніг.
Може, більше милого не буде?
Може, завтра прилетить орлом?..
Наливаються дівочі груди
Теплим материнським молоком.

1939

КАМІНЬ ДОВБУША

Гранітних скель замкі незламні,
Суха імшедь, мов ржа століть.
Коло дороги, біля Ямни,
Суворий пам'ятник стоїть.
То камінь Довбуша. На ньому
Сокир і громовиць сліди,
А поруч з ним, як гуркіт грому,
Шугання піни і води,
І шелест буків понад Прутом,
І зеленава мідь смерек...
Тут сонце, в день влетівши прудко,
Ще швидше поринає в смерк.
Бо міра дня — трикутник неба,
Затиснутий між трьох вершин,
Така мала, що більшу б треба,
Щоб нам дійти до полонин.
Щоб, сівши там, навкруг багаття,
Поміж гуцульських вівчарів,
Пізнати мужність і завзяття
Палких сердець, гарячих слів.
Щоб там, на дальній полонині,
Куди сливе два дні іти,
Ожив той камінь, що в долині
Йому поставили брати
На вічне ствердження любові,
Бо Довбушева мста і гнів
Живе в народі добрім слові
І в лихослів'ї ворогів.

А ми, засівши круг багаття,
Пізнаєм істину життя:
Хто знав любов і знав завзяття,
Той не зазнає забуття!

1940

ВЕСЕЛКА НАД КОСОВОМ

Тільки виїхали з Дори —
Зникли враз ліси і гори,
Та ми їхали навколо,
Через села, через поле,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
Щоб не їсти і не спати
Та об'їздити Карпати,
Щоб летіти швидше птиці
З Черемошу до Бистриці,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
Де взялася люта злива,
Доля ж наша нещаслива!
Вітер свище, вітер виє,
Виїжджаєм з Коломиї,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
Гучно б'ють об скелю грóми,
Ходять лісом буреломи,
У тривозі, у болоті
Поминаєм Заболотів,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
А веселка — з нами поруч:
І ліворуч, і праворуч,
Круто вигнута дугою,

Простяглася над горою,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.
Ми до неї: — Не гнівися!
Добрим словом озовися!
Та будемо раду мати,
Де маємо ночувати,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути! —
І веселка не гнівилась,
Ще ясніше засвітилась,
Ще яскравіше засяла,
Нам дорогу показала,
Щоби Кути не минути,
До Косова повернути.

1940

АРКАН

Як Пруту водоспад,
Як Черемошу плин,
Як пісні вільний лад,
Як вітер з верховин,
Як провесни струмок,
Що б'є з верхів Горган,
Такий наш є танок,
Такий наш є аркан.
Як громовиця з хмар,
Як тихий шум сосни,
Як топірця удар,
Як відгомін луни,
Як вихору клубок,
Що родить ураган,
Такий наш є танок,
Такий наш є аркан.
Як джерело розрад,
Як веремія втіх,
Як плетиво принад,
Як молодості сміх,
І як гуцула крок,
І як гуцулки стан,
Такий наш є танок,
Такий наш є аркан.

1940

ЗАКЛИК

Двері навстіж! Ти з дверей виходиш,
Ти идеш до мене навмання,
Край дороги ти мене знаходиш
У кристалах сонячного дня.

У скляній прозорості, в металі,
Що з землею з'єднує блакить,
Ми з тобою помандруєм далі,
І нікому нас не зупинить.

Ми відкриєм обрії, мов брами,
Глянь, як рясом проросла земля,
Друзів привітаємо листами
І дістанем відповідь здаля.

Відповідь з верхів'їв Чорногори,
З Чорномор'я, з берегів Кури...
Стали рівно на шляхах просторих,
Мов дороговкази,— явори.

І тремтить їх листя, як у грудях
В нас тремтять схвильовані серця.
Серце теж дороговказом буде,
Доки шлях цей дійде до кінця.

Доки не завершиться дорога
До ясної нашої мети...
Двері навстіж! Доле моя строга,
Будь мені супутницею ти.

1940

ДОРОГА

Знову рейки, знову паровози,
Зміни краєвидів і облич.
Народився я, либонь, в дорозі
В неспокійну березневу ніч.
Де я буду ввечері сьогодні?
Може — Київ, може — Армавір,
Семафором вирине з безодні
Розрахункам всім наперекір.
Може, я прокинусь під Москвою
З вічним, невідступним почуттям,
Що за право зустрічі з тобою
Я охоче заплачу життям.
Я чуття не міряю словами,
Все віддам, що у житті знайшов.
Лаконічним стилем телеграми
Напиши, кохана, про любов.
Ні, не треба, не пиши нічого...
Вже зоря над Каспієм зійшла,
Хай за гори стелеться дорога,
Щоб і телеграма не знайшла.
Бо нещира буде і лукава,
Бо згубивсь для тебе я в імлі,
Бо яка в непосидющих слава:
«Не загіє місця на землі!»
Знову рейки, знову паровози,
Цвіт маслини падає в Куру.
Народився я, либонь, в дорозі,
У дорозі, мабуть, і помру!

1940

ЛЕГЕНДА БЕБРІС-ЦІХЕ¹

В тісному колі друзів ми надвечір
На горб Нацхорі сходили. Арагва
Внизу шуміла. Це було до річі,
Бо всю дорогу нас томила спрага.
Та ми знайшли питво і погасили
Жагу вином з джерельною водою.
До нас верталися потроху сили,
Відняті спекою і довгою ходою.
Чимало ми узгір'ями блукали —
Величні храми та будівлі Мцхети
У вірш просилися і ожили рядками,
Що снилися картвельському поету,
Що ними марив ніжний Руставелі
І невгамовний, гнівний Чавчавадзе.
Цвіли чинари на гранітній скелі,
І крони їх збирали, наче вази,
Росу і зір далеке мерехтіння.
Мій друг, картвел, у ці хвилини тихі,
Обвівши зором замчище й каміння,
Нам розповів легенду Бебрис-Ціхе:
«Коли на Картлі хлинула навала
Хозарського дикунського розбою,
У цьому замку сльози проливала
Шушан, відома вродою ясною.

---

¹ Бебрис-Ціхе (Нацхорі) — старовинний замок у Мцхеті, біля Тбілісі.
В перекладі — «Фортеця-мати».

Царівна знала: полчище вороже
Зламало опір і не має впину,
Тепер ніхто вже з витязів не зможе
Мечем оборонити батьківщину.
І Картлі буде сльози проливати,
Не буде їй нізвідки слова втіхи,
Впаде зруйнована і ця «Фортеця-мати»,
Цей красень замок, гордий Бебріс-Ціхе.
Та що ж, коли така судилась доля!
Шушан собі сказала: — Будь що буде!
Тобі неволя і мені неволя!
До тебе, земле, я притисну груди,
Ми будем разом плакати — й невже тут
Не виростуть криві колючі терни?
Хай від Кури до сніжного Душету
Не пройде ворог і назад поверне! —
Та ворог не спинився над Курою
І вже в Нацхорі степові ржуть коні.
Й Шушан, відома вродою ясною,
Віднині у хозарському полоні,
Не як рабиню, дівчину — як рівну,
Приймає полководець у наметі.
Він каже: — Чув давно я про царівну,
Що сонцем сяє у старому Мцхеті.—
І він руки красуні чемно просить
В наметі сірім, край «Фортеці-мати».
І каже: — Що ж, навоювались досить,
Тепер додому час нам повертати.
Поїдеш з нами, будеш за дружину,
В степу широкім вродою засяєш,
І знай, що цим кохану батьківщину
Від нашого полону визволяєш.
А як не схочеш — будемо жорстокі! —
Але Шушан погодилася швидко.

Порожні вже узгір'я крутобокi —
Наметів сірих більше там не видно.
Ідуть війська поволі до кордону.
Попереду — Шушан і полководець.
Підводься, Картлі, звільнена з полону,
Шуміть, Кури й Арагви вільні води!
Та ось кордон, і зупинились лави
На відпочинок. Дівчина всміхнулась,
До рідних місць, до днів героїства й слави
Вона очима й серцем повернулась.
В серпанку ніжнім гори і долини,
Верхи в снігу, підгір'я в диких травах.
Народ воскресне, й чоло батьківщини
Вінком оздоблять подвиги і слава.
Тоді вона до вуст притисла руку,
Спокійно з персня випила отруту.
Всміхаючись крізь сльози і крізь муку,
Шушан упала в придорожню руту...»

...Він розповідь скінчив, немов замкнувши
Старого замка вікопомні двері.
За річкою, на пагорбі, заснувши
Довічним сном, білили мури Джварі —
Монастиря того, що у поемі
Оспіваний у Лермонтова в «Мцирі».
Поволі й мури поринали в темінь —
Тих давніх днів останні свідки щирі.

Ми глянули навколо й зрозуміли,
Яку любов людина в серці носить,
Коли вона міцна душею й тілом,
Спокійно смерті, як пощади, просить!

1940

ПРИКАСПІЙСЬКА ВЕСНА

У лютому з Махачкали
Прийшла до нас весна.
Не пам'ятаю вже, коли
У Каспії такі були,
До Мангишлаку аж вали
І просторінь ясна.
А від Дербента до Баку
Пустельний суходіл
Спиняв навалу гір важку,
Що, повисаючи в стрибку,
У прикаспійському піску
Ламалася навпіл.
У лютому з Махачкали
Весни ішла луна.
Вітри назустріч нам гули,
В пісках верблюди залягли,
Ще навіть квіти не цвіли.
І все ж була весна!
А на крутих вершинах гір,
Як срібний панцир, сніг.
На ньому грає відблиск зір.

Та ти дивися і не вір,
Що то зима і що твій зір
Ввести в оману міг,
Бо в лютому з Махачкали
Прийшла до нас вона.

Хоч квіти в долах не цвіли,
Та очі у дівчат були
Такі, що ми сказать могли:
Весна прийшла, весна!

1940

Велика Вітчизняна

ХУСТИНА

Сусіднє село догоряло,
З твого відступали села.
Розпечена злоба металу
Над нами в повітрі гула.

І серце запеклою кров'ю
Сушило нам спраглі вуста.
Ти плаття найліпшого крою
Тоді одягла неспроста.

Виходила ти за ворота,
Хустинку тримала в руці.
Ішла ар'єргардна піхота,
В боях почорнілі бійці.

Ти вгору здіймала хустину,
Востаннє всміхнулась бійцям
І з тої пори до загину
Зробилася рідною нам.

Яка твоя, дівчино, доля?
Які твої ночі і дні?
О, люба до муки, до болю,
На груди схилися мені!

1941

НА СМЕРТЬ ГЕРОЯ

Пам'яті майора Умрихіна

Мої слова — шматки металу,
Мій біль гіркий, мов дим пожеж,
Мені сьогодні ясно стало,
Що ти і дня не проживеш.

Бувають у житті хвилини,
Коли кладеш на терези
Усе достоїнство людини,
Всю неприборканість грози.

Немає важче, ніж розлука,
Якій не буде вже кінця,
Давай востаннє стисну руку,
Долоню друга та бійця.

Нам слів гучних не говорити,
Вони вже не хвилюють нас,
Ось поруч тебе друг убитий
Та обгорілий протигаз.

І ти вже там, по той бік грані...
Ти наші сльози нам прости...
Ми обіцяєм — в час останній
Вмирати будем так, як ти!

1941

МАТИ

Ми спимо у придорожній хаті.
Хуртовина вие за вікном,
Потом вкриті чорні автомати,
Жінка нахилилась над столом.

Береже вона наш сон і спокій,
В подих наш вслухається вона.
Йй, старій, самотній, одинокій,
Посилає нас щодня війна.

Як уранці стихне хуртовина,
Буде сумно проводжати нас.
Знову сяде виглядати сина,
Так, як виглядала вже не раз.

І за ним тужитиме, й за нами
Довгу ніч при чаднім каганці,
Бо стають їй рідними синами
Всі боями зморені бійці.

1941

ЖУРАВЛІ

То був прозорий день осінній,
На Хортиці стояли ми,
Дніпро у гніві і кипінні,
Покритий кіньми і людьми,
Котив у Чорне море хвилі,
Неначе пісню тих сторіч,
Коли на хортицькому схилі
Стояла Запорозька Січ.
На винограднику дозріли
Дебелі кетяги плодів,
Та міни метр за метром рили,
Вогню противник не жалів.
І ми повзли до винограду,
Зубами кетяги рвучи,
Нам твердо комісар порадив
Не помирати без причин.
То був прозорий день осінній,
Над янтарем дніпрових круч,
Курликаючи в безгомінні,
Пролинув журавлиний ключ.
Мов зачаровані, ми встали
І вибухів не чули більш.
Ми знали: від уламків стали
Цей журавлиний ключ страшніш.
Він може породити тугу...
Дитинство... Молодість... Життя...
Жени, немов тяжку недугу,
Ці довоєнні почуття!

Хай свищуть кулі, рвуться міни,
Ніхто на землю не впаде.
Високе небо України,
Як дзвін, од журавлів гуде.

1941

ВИЗНАННЯ

Попереду клаптик чорнозему —
Не більш як півверсти.
На ньому лишаються мертвими
Семеро із десяти.
Нелегко, о друзі, нелегко
Цей клаптик землі пройти.
Багато доріг сходив я,
Був світ мені рідний брат!
Я часто ішов наосліп,
Але не вертався назад.
І руки мої обіймали
Немало вродливих дівчат.
Та ось цей клаптик чорнозему —
Не більше як півверсти.
На ньому лишаються мертвими
Семеро із десяти.
Навіть мандрівнику важко
Цей клаптик землі пройти.
Руки мої обіймали
Немало веселих красунь.
До ніг мені низько схилявся
В Карпатах зелений ґрунь.
Була мені замість постелі
Солома повалених клунь.
Та ось цей клаптик чорнозему —
Не більше як півверсти.
На ньому лишаються мертвими
Семеро із десяти.

Навіть бувальцеві важко
Цей клаптик землі пройти.
Будив мене дощ на світанку,
Під гул канонади я спав.
Я снів про тепло і про спокій,
А потім і снить перестав.
І кращої від протигазу
Я подушки в світі не знав!
Та ось цей клаптик чорнозему —
Не більше як півверсти.
На ньому лишаються мертвими
Семеро із десяти,
Навіть солдатів важко
Цей клаптик землі пройти.
Тому-то і став я прощатись,
Та сам не знаю з ким,
Тому-то хотів я ділитись,
Та годі, немає чим!
Можливо, сьогодні загину.
Можливо... Та чорт із ним!
Попереду клаптик чорнозему,
Не більше як півверсти,
На ньому лишаються мертвими
Семеро із десяти.
Я знаю: сміливець може
Цей клаптик землі пройти!

КРИНИЦЯ

Піднялися хмари пилу
На шляху коло криниці,
Оточили мою милу
Там дівчата й молодиці.
А вона ламає руки,
Проливає дрібні сльози,
І тече ручай розлуки
Попід верби й верболози.
І тече ручай той світом,
І струмить поміж травою —
Татар-зіллям, ромен-цвітом,
Нечуй-вітром, осокою.
Я ручай в дорозі стріну
І води нап'юся в спеку,
Сил набравшись, полину
В світ широкий, в путь далеку.
А минуть походів грози —
Ми прийдемо до криниці,
Де дрібні ронили сльози
І дівчата, й молодиці.
Де зростали татар-зілля
Й перелоги чебрецеві,
Де щоночі три весілля
На дозвілля молодцеві.
На старій курган-могилі
Посідають віщі птиці.
Заспівають моїй милій
Думу-пісню молодиці.

В чебрецеві перелогі
Непомітно з хати вийду
І з криниці край дороги
Я цебер гримучий вийму.
І на дні його побачу
Я найглибші таємниці,
Чи зрадію, чи заплачу,
Знають тільки віщі птиці.
Я побачу, з ким стояла
Мила тут, як їздив з дому,
З ким стояла-розмовляла,
Не скажу про це нікому.
Тільки сяду я на лаву
І, підпершися руками,
Розповім про нашу славу,
Як рубались з ворогами.
Не скажу я більш ні слова,—
Не повернеш словом долі.
Вийду з хати. Будь здорова!
І шукайте вітра в полі.
Сядуть долі хмари пилу
На шляху, коло криниці.
Там, як рівну, мою милу
Привітають молодиці.
Зрозуміють нашу муку,
Ту, що віщі птахи знають.
Про любов і про розлуку
Думу-пісню заспівають.

ПІСНЯ ПРО МУЖНІСТЬ

Чорноморець, матінко, чорноморець...

З народної пісні

Нас флагман вивів на ворожий порт.
Заметушилися румуни й німці...
За флагманом ішли ми на есмінці,
У пеклі цім зламав би ногу й чорт!

Вогонь з повітря, з берега й води —
Снаряди, бомби, міни і торпеди,
Усе в диму, ти небо бачиш ледве
І в небі чорних вибухів ряди.

Був бій і все, як личить у бою:
Ворожа гавань у вогні палала,
Висока хмара у диму зникала,
І кожен долю пізнавав свою.

На морі є неписаний закон:
Відкрито море тільки для хоробрих.
Та цей закон засвоїли ми добре,
Як вперше йшов у битву батальйон.

Вогонь, вогонь! І димова імла.
Вогонь, вогонь! І вигук побратима.
І кров на тілі друга, і незрима
Примара смерті серед нас була.

До смерті ми звикали у боях,
Так, як звикають до дощу чи снігу...

Було життя, котилося й з розбігу
Спинилося в столочених житах.

Але цієї смерті не забудь —
Як тральщик наш вмирав у Чорнім морі!
Гармати били ворогам на горе,
Що аж скипала моря каламуть.

А він, поранений, ішов на дно,
І знали моряки: це бій останній,
Вже їм не бачить сонця на світанні
І воювать їм більше не дано.

Було з есмінця добре видно нам:
Поволі тральщик потопав у морі...
Гармати били ворогам на горе,
Здавалось — ніколи тужити морякам!

Аж ось підвівсь один, і прапорці:
«Прощайте, друзі!» — тричі проказали.
«Прощайте, друзі!» — ми відповідали,
І сльози нам котились по лиці.

Ми втерли сльози і скінчили бій,
Але довіку будем пам'ятати,
Як били там, на тральщику, гармати,
Як він зникав у прірві голубій.

І на війні оцій чи в мирний час
Про чорноморця пісню ми складемо,
І мужністю ми пісню назовемо,
Про мужність пісня житиме між нас!

*

Солдатський хліб — черствий сухар,
І в казанку незмінна каша.
Ми винесли тяжкий тягар,
Така вже, видно, доля наша.
Нам не цуратися її,
Бо знаєм — іншої не буде,
Раз топчуть землю німчаї.
Вона нас вивела у люди.
Сходили ми по цій землі
Доріг та бездоріж чимало.
Сухим пайком солдатський хліб
Нам інтендантство видавало.
Пахуча каша в казанку,
З водою срібною криниця.
Походів пісню гомінку
Виводить в полі сніговиця.
Дороги й зустрічі війни,
Якими так солдат багатий,—
У провесну і восени,
Без пристановища, без хати.
Породичались, як хто міг,
З неситим вітром в чистім полі.
Роняли листя нам до ніг
Старі Шевченкові тополі.
Ми вернемось у ті міста,
Які проходили з боями.
І пісня, що в душі зроста,
Встає веселкою над нами.

Її відчули ми тоді,
Коли, солдати і поети,
Ішли по пояс у воді
На шестиствольні міномети.
Тоді збагнули ми, що хліб,
Здобутий старшиною роти,
Ми проміняти не змогли б
На обивательські щедроти.
Три літа, три зими підряд
Несем обов'язок солдата.
Благословенна будь та дата,
Як стане сіячем солдат.

1943

ДІБРОВА

Під зеленою дібровою,
У хатині край села,
Там, солдата чорнобрового,
Мене мати сповила.
...Зацвітали сині проліски
Березневої пори,
На вітрах скрипіли боязко
Темнокорі явори.
Річка звалася Мариною,
Так назвали і сестру,
Що зростала сокориною
На весняному вітру.
Ми збирали дикі ягоди —
Краплі сонця і весни.
У лісах пізнали загодя
Юності тривожні сни.
За пожежами, за війнами
Ми пішли в широкий світ
Завороженими, мрійними,
Од воріт і до воріт.
Ми пісень співати вчилися,
Хоч зростали мовчазні.
Та потроху розгубилися
Наші мрії і пісні.
...За пожежами, за війнами,
Де заграви і дими,
Ходить пісня поміж мрійними
І суворими людьми.

Віють хмари градом-зливами,
Восени січуть дощем.
Ми з обличчями щасливими
Нашу землю перейдем.
Заночуєм під дібровою
У хатині край села,
Де, солдата чорнобрового,
Мене мати сповила.
Де з дубів звисають жолуді,
Де вмирають без журби —
Гроловицями розколоті,
Вітром звалені дуби.

1943

ВОЄННА ОСІНЬ

Ходить осінь під воротами,
Попелищами бреде.
Над окопами, над дотами
Листя кидає руде.
Та нема ні каші в горщику,
Ні бабусиних казок,
Хоч холодного б нам борщику
Роздобути казанок
Та присісти коло вогнища
Й, набиваючи люльки,
Слухати усяке бог зна що,
Всі бабусині казки.
Ходить осінь під воротами,
Та немає тут воріт!
За крутими поворотами
Загубився тихий світ.
Тихий світ з казками й мріями,
Як бабусине лице...
За зимовими зав'язями
Ми забудемо про це.
Ми до учти не запрошені.
Не веселі й не сумні,
І снігами запорошені
Пройдуть в бурях наші дні.
Сніговими хуртовинами
Осінь їх не замете,
Все одно ми не загинемо,
Бо родились не на те.

Осінь котиться дорогою
До завії, до зими.
Нас вітайте з перемогою,
Здобували її ми.
Нас поля зустрінуть учтами
І веселками — гаї.
За дніпровими за кручами
Ми знайдем стежки свої.
Сніговими хуртовинами
Осінь їх не замете.
Ми ніколи не загинемо,
Бо родились не на те!

1943

СОЛДАТ

Ми разом їли з казанка
Розварений куліш.
Їдальня в нас була така:
Зварив — бери і їж.
Розмова йшла про те, про се,
Про їжу, про дівчат.
На молодиць звертав усе
Обвітрений солдат...
Він, певне, бачив ту одну,
Що всюди з ним була,
Що через грози, крізь війну
За піхотинцем йшла.
Її забути він не міг,
Така його судьба.
З ним прилягти на білий сніг
Мостилася журба.
Вона і тут, круг казанка,
Стелилася, як дим.
Солдатська доля вже така,
І він змирився з цим.
Хто з діда-прадіда солдат,
Той долю розпізнав.
Над ним займалися стократ
Огні лихих заграв.
Він падав мертвий горілиць,
Та син його вставав
І в сяйві вранішніх зірниць,
Поранений, вмирав.

Та піднімався вже онук,
Сідлаючи коня,
І вилітав столітній крук
За хлопцем навмання.
Та, кладучи на груди хрест,
Упавши в мураву,
Він кликав з лютих перехресть:
— Не здамся! Я живу! —
Живе солдат! Живе земля!
І звичаї на ній.
І слава лине іздала
У бурі вогневій...
...Як треба буде — все одно
Мій син або онук
Погляне пильно крізь вікно
На дим із дальніх лук.
І, відчуваючи грозу,
Сідлатиме коня
І стане, витерши сльозу,
Солдатом з того дня.

1943

БАБУСЯ

Іде бабуся по дорозі.
Грязюка. Провесна. Війна.
У госпіталь шукати сина
Іде, скоцюрблена, вона.

В хустині сир і паляниця,
У пляшці сизий самогон.
Не спиться дома, не лежиться,
Заснеш — недобрий сниться сон.

Ще ніби дівчиною, сниться,
В косу влітає маків цвіт.
— Ой сину, сину мій, синочку...—
А синові вже сорок літ.

Іде бабуся по дорозі...
— Ну що ж, сідайте, підвезу!
Ще довго вам шукати сина,
Ковтаючи гірку сльозу,

Та по шляхах війни носити
Той промінь, що в душі не згас,
І теплі спогади будити
У серці кожного із нас.

1943

КОЛО ДНІПРА

Шукала мати сина на війні.
Минали дні. Сумні, тривожні дні.
Коло Дніпра упав той син-боєць,
І думав хлопець, що йому кінець.

В півсні, у маренні, у забутті
Він бачив те, чим славився в житті:
Важких походів бойову снагу,
Траву горілу, плями на снігу.

Не пестила розвідника війна,
Дощами били осінь і весна,
І ось тепер, на березі, він мав
Скінчити путь серед зів'ялих трав.

У забутті, у маренні, в півсні
Він чув дитинства згублені пісні.
Був день, та він поринув у пільму,
Старенька мати снилася йому.

Неначе берегом в ту мить вона ішла,
Його побачила, за руку узяла
І повела поволі в медсанбат
Під посвист мін і гуркоти гармат.

А матері здавалося в ту мить,
Що то не битва за Дніпром гримить,

Що за рікою, в хмарі димовій,
Столітні сосни валить буревій.

Так берегом син з матір'ю ішли,
І падали, і марили, й повзли,
Але крізь марення, і сон, і забуття
Вона вернула синові життя.

1943

У КИЄВІ

Ми повертаємось додому,
Покриті шрамами від ран,
І топчем вулицю знайому
Ходою мирних городян.

Ми оглядаєм рани міста,
Стрічаєм радісних людей,
І тихим кроком падолиста
Підходить осінь до дверей.

А з нею звичні нам турботи,
Три роки ми не знали їх,
Коли лягали наші роти,
Живі і мертві, в твань і в сніг.

Ми не спустошені війною,
Скоріш збагачені ми тим,
Що сняться нам картини бою,
Повиті в полум'я і дим.

І не героями відчаю,
А непохитні, як в бою,
На фронті відбудови краю
Ми долю визначим свою!

1943

МЖИЧКА

Де взялася мжичка клята,
Що мигиче другий день?
Мокра спина у солдата —
Ні розмов, ані пісень.

Ні того міцного слова,
Що завзяття додає,
Обірвалася розмова,
Тільки ворог з флангу б'є.

Що ж примовкли? Дай, сержанте,
Кварту свіжої води.
Не на втіху, не на жарти
Нас надіслано сюди.

Дай води мені з калюжі,
Що ж, як іншої нема!
І здорові, і недужі
Лежимо тут недарма.

Звідси виходу немає
В обороні круговій.
Вже й калюжа замерзає,
Вже й на другім флангу бій.

Скільки їх? Либонь, чотири,
Як в суворовськiм каре.

Захлинаються мортири,
Ворог приступом бере.

Відбивають контратаки
Піхотинці мовчазні.
У броню закуті птахи
Появились в вишині.

Нам не впасти від втоми,
Не такий знесли тягар!
На Брусилів, на Житомир
Ми націлимо удар.

Плинуть радості й печалі,—
Все буває на війні,
Доки впишуть на скрижалі,
Як минуле, наші дні.

Отоді щоб люди знали,
Як в епоху бойову
Ми за Києвом займали
Оборону кругову,

Відбивали контратаку
На Житомирським шляху
І не знали втоми й ляку
В дощ, у мжичку, в ніч глуху.

ЗГАДКА

Чорнобривцями і рястом
Наша юність одцвіла,
Та пригадуються часто
Квіти рідного села.
Чорнобривці, материнка,
І шипшини запашні,
Ї тиха дівчина Маринка,
Що згубилась на війні.
Та, що півники червоні
Малювала над вікном,
Що до неї вірний коник
Завертав із козаком.
Що про неї ми співали
В темну ніч на колодках,
Потім пісню поховали
У столочених житах.
Та буває, на часинку
Все згадаєш, як було:
Тиху дівчину Маринку,
Чорнобривці і село.

1943

КЛЕН

Ти був зелений, кучерявий
І слухав пісню солов'я,
Тепер у відблисках заграви
Стоїш похмурий, як і я.
За садом хата догоряє,
Людське добро, убогий скарб.
Четверта рота наступає
На протитанковий ескарп.
Війна, війна... Вона для мене
Вже стала звичною давно.
І ти стоїш, похмурий клене,
Мов і тобі це все одно.
До всього звикли ми, здається,
Нічим не здивувати нас.
То, може, й серце не заб'ється?
Та ні! Заб'ється ще не раз.
Ось відгримлять важкі походи,
Як бій вчорашній одгримів,
І ми з підрозділів піхоти
До тихих вернемось домів.
І голубими вечорами,
Снагою повні — ти і я,—
Ще молоді і кучеряві,
Почуєм пісню солов'я!

1944

*

Є до щастя сто доріг,
Та якою ближче?
Зорі падають до ніг,
Вітер в полі свище.
Я дороги всі пройду
В бурю і негоду,
Щастя-долю приведу
З дальнього походу.
Скресне крига на Дніпрі,
Стихне громовиця,
Блисне променем зорі
У степу криниця.
Віще зілля зашумить,
Пройде перша злива.
В ту велику й світлу мить
Будь і ти щаслива!

1944

БЕРЕЗЕНЬ

Березень. Небо неначе
Синій, важкий оксамит.
Сходить над боем гарячим
Місяця кований щит.

Гомін іде по діброві.
Проліски квітнуть в гаю.
У березневій обнові
Молодість я пізнаю.

Скресли блакитні озерця.
Стихло. Не чути гармат.
Березню, ти мені брат —
Проліски в нас на серці.

1944

*

Ти на Дніпрі, а я за Одером,
Між нами тридев'ять земель.
Стара планета ходить ходором
Від океанів до пустель.

Ми знали все: гіркою спрагою
І рівновагою бійця,
Чотирирічною звиягою
Загартувалися серця.

Стара планета ходить ходором,
І нас роз'єднує війна.
Та на Дніпрі, як і за Одером,
Розквітне проліском весна.

Омивані дощами-зливами,
До сонця звернемо лице.
Ми будемо-таки щасливими,
Адже воюємо за це!

1945

*

Ти жила на голубому Доні,
Там, де солять жирні чабаки,
Де клинок холодний на долоні,
Наче щастя, важать козаки.

Не було любові, тільки мрії
Нерозгаданих дівочих снів.
І на сонці вигоріли вії
Під лукавим перехрестям брів.

Комсомольська молодість і втіха
Першого палкого почуття,
Мов далека придорожня віха
На шляху до спільного життя.

Отаку тебе одвіку знаю,
Від юнацьких одчайдушних мрій,
Колосок ясного урожаю,
Що хитає в полі вітровій.

Та пролинуть бурі й хуртовини
По розкритій книзі битія,
В нашої майбутньої дитини
Зродяться і мрії, й почуття.

Тож ходімо шляхом — не межею —
Непоборних наших почуттів.
Будь моєю, бо завжди моєю
Ти була від перших мрій і снів!

1945

*

Оце весна! Оце війна!
Оце веселий квітень!
Берлін, стривожений до дна,
І визволений Відень.

В багряні прапори заграв
Оздоблена Європа...
З моста в канал сторчма упав
Рудий експрес «Мітропа».

І запізнілий омнібус,
Що зветься «Саламандра»,
З розгону у кювет угруз,
Навік спинивши мандри.

В блакитнім дзеркалі озер
Дими, мов хмари в небі,
І, наче в опері, помер
Осколком вбитий лебідь.

А люди з прапорами йдуть,
Вітають нас і славлять.
На схід лягла широка путь
З Берліна до Бреславля.

І тут дими, і там дими
На триста кілометрів.
Народи визволили ми
З в'язниць, з кайданів, з нетрів.

Повз бій і дим, повз місто Кант
Дівчата йдуть з Бретані,
Ім бравий гвардії сержант
Ввижається в тумані.

Он слюсар йде шукати дім
В зруйновану Варшаву,
Він залюбки розкаже всім
Про нашу міць і славу.

Про нашу славу, нашу міць
Під мурами рейхстагу.
Імперія упала ниць
На глум, ганьбу, зневагу!

Бо подолали ми її,
Щоб більше їй не встати.
На Фрідріхштрасе йдуть бої,
На Шпрее б'ють гармати.

А пісня волі вже луна,
Стряса Берлін і Відень.
Оце війна! Оце весна!
Оце веселий квітень!

1945

ПРАГА

Ми знали, що війні кінець
В травневий неповторний вечір.
І придорожній вітерець
Нас обережно брав за плечі.

Позаду залишавсь Берлін,
Вчорашній бій і штурм рейхстагу.
Підвівся місяць з-за руїн
І освітив нам шлях на Прагу.

Ми пробивались крізь туман,
Поміж машин і серед танків,
Де кров'ю чеський партизан
Забарвив за́грави світанків.

У Прагу входила весна,
І помахами крил зелених,
Мов повним келихом вина,
Нас зустрічали п'яні клени.

Під шелестіння крон густих
Ми йшли на Карлів міст, на Влтаву
Поміж кварталів вікових,
Повитих у гранітну славу.

Я там будиночок знайшов...
Друкарню і дрімучі сходи...

Сюди пошану і любов
Нестимуть звільнені народи.

Тут Ленін був, тут Ленін жив,
Тут Леніна лунали кроки.
Я очі в роздумі закрив,
Я чув, як в кленах бродять соки.

Я чув, як з полум'я війни
Життя вертається до Праги,
Як в'ються в мареві весни
Над містом визволеним стяги.

На вежі багрянє стяг —
То прапор Леніна над нами!
То прапор волі і звитяг
Оздобив Праги куті брами.

І урочистих слів мотив
Росте у спів, зростає в рокіт:
Тут Ленін був, тут Ленін жив,
Тут Леніна лунали кроки!

1945

*

Ми їздили сьогодні в Братиславу.
Словаки нас зустріли, як братів,
І пам'ятник співцеві Гвездославу
Нас усміхом, по-дружньому зустрів.

Струнка і горда дівчина Марія
Нас повела узгір'ями у сад.
І сад, і місто — все було мов мрія,
Що вийшла з гір, щоб не піти назад.

Багатством не пишаються словаки,
І не великий цей слов'янський край.
Та, мов над Бугом, багряніють маки,
І, мов Дніпро, розлився тут Дунай.

І слово схоже, слово слов'янина,
І в пісні звуки рідні пізнаю.
Благословенна будь блаженна днина
У благодатному краю!

1945

*

Це судетське місто в лісі
Чимсь нагадує мені
Древній город Кутаїсі
В закавказькій даліні.

Там, пов'язаний бинтами,
Я під час війни лежав.
Ти приходила, й над нами
За Ріоні день згасав.

Ти мені пісень співала,
Це було давно-давно...
Щедро в келих наливала
Імеретії вино.

Крізь бої, дими й тумани
Побрили ми у війну,
Та з твоїх пісень, кохана,
Не згубив я ні одну.

Стане сонце у зеніті,
Прийде зустрічі пора...
А вино найкраще в світі,
Безперечно, хванчкара.

Я згадаю Кутаїсі,
Наливаючи вина,

І Судети, й місто в лісі,
І тебе, моя ясна.

Бо пройшла зі мною поруч
Землі, ріки і світи,
Бо в сувору й грізну пору
Скрізь була зі мною ти!

1945

*

Наше «так» по-чеськи буде «ано».
Коли слово вимовляю це,
Я тебе гукаю, моя Анно,
Я в твоє вдивляюся лице.

І хоч Влтава з темною водою,
А твій Дон — як неба голубінь,
Я тебе стрічаю над рікою,
Це твоя, либонь, майнула тінь.

І врочиста, величава Прага
Ще милішою мені стає.
І на вежі, гордій, мов звитяга,
Міру вічності годинник б'є.

1945

СПЕКА У ВІДНІ

В старому парку скошена трава
Лугами пахне, вабить відпочити.
А з-за Дунаю хмара грозова
Встає над нами, ніби нарочито,
Щоб заховати рідний небокрай,
Де в Чорне море котиться Дунай
Через луги, через пісні завітні.
Його, мов друга, стріли ми у Відні,
Тут, на оцих далеких берегах,
Де спека люта зріє на дахах
І обдає нас подихом гарячим,
Де ми траву раз в тиждень тільки бачим
В неділю в парку. Скошена трава
Прив'ялена, заквітчана, пахуча,
А з-за Дунаю громовиця — туча
Така якраз, як в Києві бува.
Приємно думати, що хвилі ці течуть
У рідний край,

до синьої
безодні,

Що ріки Батьківщини многоводні
У білий світ проклали дальню путь.
Пливи, Дунаю, тихою водою,
А ми думками линею за тобою
І посилаємо слова привіту
З далеких берегів, з чужого світу
Туди, де просторінь прозора, степова,
Де в гордій пісні — слава вікова.

1945

*

Австрійські села, мов пташині гнізда,
Поміж лісами туляться до гір.
На барвах цих, на цих крутих об'їздах
Стомивсь-таки і наш невтомний зір.

У полум'ї, у хмарах диму й пилу,
В пільмі ночей, у загравах світань
Ми гартували зір, серця і силу
На річці Сунжа, на ріці Кубань.

І ми прийшли до тихої Морави,
До бранденбурзьких спінених озер,
Сини звияги, стягоносці слави
І люди вдачі мирної тепер.

Та зір не зрадить. Зір не зрадить гострий
Розвідника, танкіста, гармаша.
Вдивляйся в душу і вдивляйся в простір,
Чи не злукавлять простір і душа.

І тут, на цих австрійських крутогорах,
Несхибним оком добре примічай,
Щоб жив спокійно в степових просторах
Щасливий, вільний і веселий край.

1945

*

З Будапешта, з тихого Дунаю,
Через ріки, гори і міста
Я тобі у Київ посилаю
Польовою поштою листа.

Лист, звичайно, куций і загальний...
Ти мене душею зрозумій!
В світ великий, неосяжний, дальній,
Наче пісня лине поклик мій.

Він отут на сірі стіни ляже.
Ні листів не треба, ні депеш.
Приїжджай, і все тобі розкаже
Гомінкий і жвавий Будапешт.

Приїжджай! На березі Дунаю
Без докорів, без вагань і мук
Я на дні очей твоїх пізнаю
Всю тривогу й гіркоту розлук.

В них нема неправди і омани,
В цих ласкавих степових очах.
З Буди древньої повзуть тумани,
Наче «юнкерс», пропливає птах.

Все минуло. Заростають шанці.
Ствол гармати зламаний лежить.
Все минуло. Тільки раптом вранці
Ти збагнеш: яке це щастя — жить!

1945

БАЛАДА ПРО ДЕРЕВО

На пожарищі, в хаосі руїн,
Серед уламків каменю й металу,
Де молот б'є об рейку, наче дзвін,
І дах будівлі зводиться помалу,
Там дерево, крізь полум'я і дим,
Зросло, і ми пишаємося ним.

Нас багрянцем приваблюють плоди,
Що зав'язались з запашного цвіту.
Яких доріг ногами не сходи,
Хоч обійди сади цілого світу,
Ніде ще дерево одвіку не зросло,
Яке б з оцим зрівнятися могло.

Приходить воїн. Наче садівник,
Він обережно дерево огляне.
І зір його, що до пожарищ звик,
Таким спокійним і ласкавим стане.
І скаже він: «За рани і за кров
Я спокій тут і втіху віднайшов.

Адже з моїх це вогневих ночей
І з лихоманки вуличного бою,
З пожеж в степу, з гвардійських батарей,
З журби моєї, мила, за тобою
Зросли оці невидані плоди,
Таких нема, хоч цілий світ сходи!»

Коваль підійде. Дерево в плодах!
Кора така, що м'язам добрим впору:
Мов руки, загартовані в трудах,
Гілля могутнє зводиться угору.
І він промовить: «Мій гарячий піт
Дав цю красу рясних, розлогих віт.

Та це я сам, це мій безсонний труд,
Це мій двобій з байдужістю металу,
Це міць землі, що йшла з глибоких руд,
Щоб злим вогнем розвіяти навалу».
Не червоніє в коваля лице,
Як гляне він на дерево оце!

Ось мати йде. Похила і стара,
Волосся сиве, виплакані очі.
Вітає дерево її, скрипить кора,
І листя, вниз схиляючись, шепоче.
І каже мати: «Он яка роса!
Та це ж сльоза моя. Та чи одна сльоза!

Хіба я їх не ріками лила,
Мої невітнішні материнські сльози,
Коли навала навкруги гула
Й мої сини в похід ішли крізь грози,
Чому ж мені тепер не привітатъ
Те дерево, де віти так шумлять!»

Оце і все. Баладі тут кінець.
Гудуть вітри. І дерево могутнє
Стоїть незламно. Так стоїть боєць,
Що поглядом сягає у майбутнє.
Зростає же, дерево, красуйся і шуми,
Бо ти безсмертне, як безсмертні ми!

1946

НАШ ЗАПОВІТ

Ми спали в місті Кант. Прокинулися вранці,
Довкола все було немов повите сном:
І клаптики блакиті на фіранці,
І пелюстки акацій за вікном.

Німецьке місто Кант лежить при автостраді
З Бреслау на Берлін, за Одером сумним.
Вершини готики, мов списи на параді,
Залізним їжаком здіймаються над ним.

Чотирикутником майдан посеред міста
Застиг поміж рудих середньовічних стін.
Тут вчора одлунав останній крок фашиста,
Тут вчора бій провів передовий загін.

Ми підемо вперед, та тут, серед майдану,
Залишиться навік наш друг і побратим.
Він вчора у бою дістав смертельну рану,
В жалобі прапори схилилися над ним.

Поклали в місті Кант його ми у могилу,
Китайкою-вогнем оздобили труну.
О, скільки так в містах прифронтового тилу
Лишили друзів ми, щоб виграти війну!

Лежать німі бійці у Відні і в Берліні,
Лежать над Влтавою, над Ельбою в пісках.
Ми траурні стрічки, мов їх безсмертні тіні,
Довіку збережем на наших прапорах.

Прострелену шинель і зірку п'ятикутну
Залишимо синам, як гордий заповіт
Од лицарів, що клали міст
в майбутнє
Через розтерзаний, омитий кров'ю світ.

І пройде наш онук майданами Європи,
Торкнеться до могил живим теплом долонь.
Побачить Волгу він, покриті снігом тропи,
Почує голос наш: «По ворогу — вогонь!»

Схиляючись чолом до давньої могили,
Обійме поглядом той дорогий майдан.
І бризне джерелом небаченої сили
Безмежної землі зелений океан.

Величний реквієм програють срібні сурми,
У ньому прозвучать великих днів діла —
Владикавказький бій, і сталінградські штурми,
І буря, що в Берлін розплату привела.

1946

*

Дочка Оксана підняла баклагу.
Її мені подарував комбат.
Пили ми з неї, та не мед, не брагу,
А чистий спирт, лихий ректифікат.

Було це якось у вечірню пору,
Можливо, в свято, може, в будній день,
Знесло снарядом крону осокура,
І ми присіли на згорілий пень.

Комбат сказав: комусь із нас дожити
До тих жаданих, дивовижних днів,
Коли довкола заквітує жито
І залунає пісня косарів.

Та нам не вірилось. Либонь, того не буде,
Щоб раптом тут з'явилась тишина,
Щоб день і ніч не чули бою люди,
Щоб стала тільки спогадом війна.

Не вірилось. Та ось вона над нами,
Нічим не потривожена блакить.
Пролинули розбитими шляхами
Чотири роки, як єдина мить.

Благословенна будь та світла хата,
Де ждали нас вечерея непочата,
Обрусами накривані столи
Й твої, Оксано, милі рученята,
Що, наче іграшку, баклагу обняли!

1946

Сонце миру

*

В ту хвилину замовкли гармати,
В ту хвилину скінчились бої,
І нам всім довелося сказати:
«До побачення, друзі мої!

До побачення, сніжні долини,
Бліндажі у кленовім гаю,
Бездоріжжя чорнозему й глини,
Де лишили ми юність свою.

До побачення, сивий комбате,
В батальйон ти прийшов молодим...»
В ту хвилину замовкли гармати,
В ту хвилину розвіявся дим.

І ми знали, що молодість наша
Ще не зовсім покинула нас,
Почуттів переповнена чаша
Привітає солдата не раз.

Привітають батьки і дружини
Тих, що сивими стали в бою.
До побачення, сніжні долини,
Бліндажі і могили в гаю!

1946

*

Вродили яблуні в саду,
Моїми саджені руками.
Ми нашу вдачу молоду
Не забуваємо з роками.

І хоч життя як зрілий плід,
Але серця квітують квітом,
Ще тридцять, може, сорок літ
Ходити нам широким світом.

Плекати парослі садів
На землях, збурених боями,
Щоб край бійців і сіячів
Прославився садівниками.

Щоб ковалі і шахтарі
Пізнали злагоду й поліття
Отут, де яблука вгорі
І ряснолисте верховіття.

1946

*

Проходиш по узгір'ю ти,
Де в скелях ручаї закуто.
Завжди дорога до мети
Підноситься суворо й круто.

Завжди у скелі джерело
Живе, як потаємна сила.
Стежки ті цвітом замело,
Де ти напровесні ходила.

І ти зриваєш терен-цвіт,
Дзвінкого полудня дарунок,
Хвилює у сімнадцять літ
Кохання перший поцілунок.

І визрівають почуття,
І загартовується сила,
І серце рветься до життя,
Як в простір птаха легкокрила.

1946

МОСКВА

Ти з сутінок сизих і синіх
В ясне надвечір'я ввійшла.
Дрімає в тугій парусині
Густа березнева імла.

Багряним забарвлені хмари,
На плечах дерев і дахів,
Неначе московські пожари
В кривавих загравах віків.

В квадраті вікна ненароком
Квартал гомінкої Москви...
Ступи лиш на вулицю кроком
І в площу, як в море, пливи.

Щоб там, на гримучім асфальті,
Де тане калюжами сніг,
В дзвінкому дитячому альті
Ти юність зустрінути міг.

В дівочому погляді, в мові,
Що враз на вустах ожива,
І в цьому єдиному слові,
В могутньому слові «Москва».

1947

ДОНЕЦЬКА СЮІТА

Куриць донецький шлях, де вітер з Приазов'я,
Як в сорок другому, в обличчя б'є крилом.
Звичайне «Здрастуйте!»

і «Доброго здоров'я!» —
І ось вже гості ми в хатині, за столом.

В хатині цій не раз знаходили спочинок
Потомлені бійці під хуртовини спів.
О милий затишок цих дорогих хатинок,
Шахтарок теплий зір, гостинність шахтарів!

Я обіймаю вас моїм сердечним словом,
Я ці рядки пишу, щоб скласти дяку вам.
Куриць донецький шлях і дим

над видноколом,
Та я щасливий тим, що друзів маю там.

Ми там з Гнилицькою у розвідку ходили,
Горіли в полум'ї з залізним Спартаком,
І вітер, що примчав із братньої могили,
Як в сорок другому, в обличчя б'є крилом.

Знов полум'я гуде й палахкотять мартени,
Вугілля на-гора дає донецький край,
Крізь темряву і смерть звертається до мене
У Маріуполі замучений Мазай.

Живуть богатирі законами безсмертя,
Вони серця свої дали Вітчизні в дар.
І хмари грозові, курганами підперті,
Пливуть з Молочної на Вовчу і Айдар.

Живуть богатирі, і вічності закони
Від смерті й забуття їх пильно бережуть.
Куриць донецький край. Від ліній оборони
До рубежів атак нам пролягає путь!

1948

КРІПИЛЬНИКИ

Ідуть кріпильники, і звук глухих ударів
У підземеллі віддає луна.

Ідуть кріпильники, згинаючись,
у парі —
Цей ще юнак, а в того — сивина.

Недавно з шахти викачали воду,
Уже пішло вугілля на-гора.
А ці кріплять — колода на колоду,—
В них з небезпекою постійна гра.

Але вони її перемагають —
То досвідом, то силоміць беруть.
Про цих кріпильників розповідають,
Що вміють вірну прокладати путь.

А я дивлюсь на непохитні стіни,
І хочеться про цих людей сказати:
Не тільки шахту, але всю країну
Вони руками вмілими кріплять!

1948

ДРУГОВІ

Ти ходиш, друже мій, гарячим суходолом,
Лягає бурий дим, як в ту похмуру мить,
Коли і день і ніч над битви чорним полем
Залізний шквал, було, лютує і гримить.

Втрачали друзів ми, і мертвими очима
Ще довго нам услід дивилися вони.
І помсти почуття, мов спрага невиситима,
Нас мучило й вело дорогами війни.

Лягає бурий дим, як грізна хмара-туча,
І мертвих друзів зір спрямований на нас:
Чи гідна подвигу в нас праця невисипуча,
Чи сяє Дніпрогес, чи вже ожив Донбас?

Ти ходиш, друже мій, гарячим суходолом,
А на могилах їх — полин, спориш, чебрець.
Але живуть вони в серцях, в піснях — ніколи
Не знає забуття, хто згинув як боєць.

Вони питають нас, як друг питає друга:
Чи глибоко наш плуг зорав той переліг,
Де йшли на них в броні навала і наруга,
Але ніхто й ніде здолати їх не міг!

Вони питають нас, як брат питає брата:
А скільки чавуну дає в Донбасі піч,
Де бій ішов три дні, де визріла відплата,
Де ворог утікав у вересневу ніч.

Вони питають нас, як наші грізні судді:
А що, як знову бій, чи зброя є у вас?
Бо на майданах міст і в степовім безлюдді
Не відлунав іще тривоги чуйний час.

Ти ходиш, друже мій, заглиблений в турботи,
Пліч-о-пліч ми йдемо, як йшли колись у бій.
Живий Донбас встає у клекоті роботи,
І Криворіжжя знов у хмарі димовій.

Ти чуєш вірний ритм, це творчості тривога,
Підземним джерелом вона пульсує тут,
Бо в надрах бій іде і зріє перемога,
Яка звінчає наш всепереможний труд!

1948

*

Злітає ластівка угору,
Над осоками летить,
Де чашу вечора прозору
По вінця сповнює блакить.

Можливо, ластівка уперше
Гніздо покинула своє,
Несміло крила розпростерши,
Вона тривожно ними б'є.

Але пролине мить єдина,
В ній давне вміння оживе,
Поглянь — стрілою мчить пташина
І нас у піднебесся зве!

1948

СТЕПОВА КРИНИЦЯ

Ні журавля на ній, ані цямрин,
Така собі дзюрчить в степу криниця,
Але боєць схилився не один,
Щоби води з глибин її напиться.

І не один спинявся грузовик,
Як заливали наспіх радіатор.
Старий солдат, що до походів звик,
Ставав не раз сорочку тут попрати.

Тепер приходять мирні косарі,
П'ють вранці воду і мантачать коси,
Так від зорі і знову до зорі
Вона вологу й затишок приносить.

Як хочеш випити джерельної води
З живим сріблом досвітньої зірничі,
Йди на світанку в степ і припади
Гарячими вустами до криниці.

1948

*

Усе життя нас вабить далечінь,
Оглянешся на пройдені дороги —
Струнких будов, мов скло, прозора тінь,
У пісню вліті мрії і тривоги...

Гаряче серце б'ється і тремтить,
І відчуваєш, як зростають крила,
Здається вічністю буття єдина мить,
Перед якою навіть смерть безсила.

Встають герої обіч тих шляхів,
Які ми кров'ю й потом напували,
Поглинув час і полум'я боїв,
І громовиці лютої навали.

Але повік лишився в серці знак,
І десь в степу, коло Дністра чи Буга
Штабний дороговказ, мов клич старого друга,
На роздоріжжі маршів і атак.

1948

МИХАЙЛОВСЬКЕ

Зачем кружится ветр в овраге?..

Пушкин

Навіщо, справді, у байраці
Шалений вітровій гуде,
Коли у невсипущій праці
Поет спокою не знайде,
Коли у хижій хуртовині
Доріг мандрівнику нема,
Коли в Михайловськім віднині
У батька — синові тюрма!..

Він заздрить буряній стихії,
І серцю діви, і орлу...
Невже засуджено за мрії
Його довічно на хулу?!
...Гуляють люті вітровії
По захололому селу...

Та вже займаються світанки
В очах знедолених селян,
В цупких обіймах лихоманки
Сенатський шулиться майдан.
Серця палаючі і чисті
Розпочинають боротьбу,
І відкривають декабристи
Нові шляхи, нову судьбу.

Він з ними, з ними, там, в столиці!
Через байраки і сніги
Летять думки, неначе птиці,
На петербурзькі береги!

1949

БЕРІЗКА

Край села стоїть берізка
Білокора і тонка,
І гнучка її галузка,
Як у милої рука.

Ти махнеш мені рукою,
Перетнеш, берізко, путь,
Потече повз нас рікою
Листопаду каламуть.

Білотіла, білокора,
Білосніжна, як рука,
Біля діда-осокора
Біла, біла і струнка.

Я згадаю очі карі
І прикушені вуста...
Попливе, як тінь від хмари,
Сутінь спогадів густа.

І повз тебе рівним кроком
Я незігнутий пройду
У село, де ставлять крокви,
Зводять стіни до ладу.

Не спиняй мене, берізко,
Не запитуй про літа.

Біля серця, зовсім близько,
Знову юність розцвіта.

Бо живеш ти, білосніжна,
В нашім серці не дарма,
Вічно юна, вічно ніжна,
Наче молодість сама.

1949

АХУН-ГОРА

Ми на горі Ахун. Пливуть під нами хмари,
Розкраявши навпіл холодну височінь,
До неба піднімаються похмурих скель примари,
На море кинувши криву й недбалу тінь.

Між хмарами пливуть у віковій задумі
Ліси, граніт, сніги, потоки і орли...
Кавказ хребти простяг з Баку і до Батумі...
У полум'ї пожеж, в тяжкій кривавій стумі
У сорок другому ми тут бої вели.

Кавказ, Карпати, Альпи і Судети —
Круті вершини бойових звитяг!
Ми всі були бійці, ми всі були поети,
Хто в куряві й диму проходив слави шлях.

Ми на горі Ахун. Та вище над вершини,
Над хмари, над блакить, в якій пливуть орли,
За гори і моря, за океани лине
Та слава, що її ми з полум'я взяли.

1949

*

Стоїть південне сонце у zenіті,
Жовтіє, задихаючись, трава,
І до нестями спекою нагріті
Каміння, ріки, люди й дерева.

І тільки берег береже вологу,
Хоч на поверхні виступає сіль.
І, мов на заклик з чарівного рогу,
Пісні у морі линуть звідусіль.

То моряки, з легенди нам знайомі,
По семеро на кожному човні.
Наперекір стихії, спеці, втомі
Їх безкозирки мають вдалині.

Туди, де хвилі буйні і веселі,
Де просторінь безкрая і німа,
Туди, де стіни, мов орлині скелі,
Безсмертний Севастополь підніма.

1949

*

Я не люблю, коли на морі штиль,
Я не люблю закутої стихії,
Виходьте в простір, дужі вітровії,
Гойдайте сонце в каруселі хвиль.

Як шторм нагряне — справді не біда,
І не такі стрічали нас недолі
На звихренім, гарячим суходолі,
Невже тепер злякає нас вода?

Йти вперед без боротьби й зусиль,
Цього в житті ніколи не зумію,
Я не люблю приборкану стихію,
Я не люблю, коли на морі штиль!

1949

*

На березі моя любов сиділа.
Либонь, в діброву по гриби ходила.
Зімкнула втома очі променисті,
Вона заснула на прив'ялім листі.

І сниться їй весни гілля зелене
І хтось... подібний дуже він до мене...
Та тільки не осінній, а весняний,
Як цвіт — ясний, як ягода — рум'яний.

Пройду я мимо і будить не стану,
Хай казку в серці береже весняну,
Щоб цвіт весни довічно квітнуть міг
У снах її,
у почуттях моїх!

1953

ВАРТОВИЙ

Горять вогні на небосхилі,
За горизонт прославея шлях,
Стоїть на степовій могилі
Боець з гвинтівкою в руках.

Я знав його: біля Моздока
Ми з ним лежали на траві,
Зоря вгорі зійшла висока,
Як та, кремлівська, у Москві.

Він був живий ще, не з граніту,
Але міцніший за граніт.
Пройшов з боями він півсвіту,
Щоб жив спокійно цілий світ.

А потім став біля дороги,
Щоб нам не знати лихоліть.
Той шлях веде до перемоги,
Коло якого він стоїть!

1953

*

Ми, як солдати, йшли на бій,
Долали опір,
                                протиріччя.
Училися в школі вогневій —
Сини двадцятого сторіччя.

Хай доля в нас важка й тривожна,
Нащадки заздритимуть нам.
І нашим думам,
                                і ділам,
Яким не заздрити не можна.

І в той ясний прийдешній час,
В підніжжі нашої могили,
Вони казатимуть про нас:
Це ті,
                                що світ перетворили!

1954

*

Білі яблуні, вишні в цвіту
Над Дніпром,
                                над Дністром,
  над Десною.
Знову пору стрічаю оту,
Що принадно так зветься —
  весною.

Не забуду тебе, молоду,
І в очах твоїх відблиск зірничі,
В яблуневім квітучім саду,
У далекій кубанській станиці.

Ми зустрілись з тобою в ті дні
На жорстокій, на згубній війні,
Щоб любов нашу, вірну і щиру,
В дні війни пронести
  і в дні миру.

Щоб твій образ нетлінний, кохана,
Був у серці, як вічна весна.
Щоб школярочка наша, Оксана,
Не боялася слова — війна!

1954

*

Я давній лист в планшеті віднайшов.
Папір пожовк, рядки вже напівстерті.
А він колись таку приніс любов,
Яка мене оберегла від смерті.

Це ти писала. Це твоя рука,
Така до болю рідна і знайома.
За роком рік течуть, немов ріка,
А ми — одружені, у себе дома.

І в домі цім переступить поріг
Не сміють ні нудьга, ані байдужість.
Бо кожен з нас любов свою зберіг
Від зради, від зневаги і від стужі.

Я дітям нашим в спадок передам
Цей давній лист, овіяний боями,
Що був містком між нашими серцями,
До щастя був дороговказом нам!

1955

*

Ти не богиня з мармуру холодна,
Прославлена ватагою співців.
Маленька, в сарафанчику, голодна,
Таку тебе я на війні зустрів.

Пройшли літа, а ти не розгубила
Ні серця жар, ні щирість почуття.
Ні, не в красі античній твоя сила,
Красу душі несеш ти крізь життя.

Вона твоє обличчя осяває,
Вона дівочу береже ходу.
І радо я у майбуття безкрає
З тобою, наче в юності, іду.

1955

*

Знов розвиваються каштани
І затопив Дніпро луги,
Зелене, голубе, багряне
Лягло суцвіття навкруги.

І в день травневий перед нами
Поміж усміхнених облич
Змішались квіти з прапорами,
Як весняного сйва клич.

Країни рідної оздоба,
Ти неповторна і ясна,
Як перший рух і перша проба
Тих сил, що зроджує весна!

1955

НА ПЕРЕКОПІ

Квітує степ на Перекопі.
Іскриться сіль на Сиваші.
Забудь на мить буденний клопіт,
Знайди насагу для душі
У безгомінні цім прозорім,
Де громовиці відгули,
Де сіль — немов погаслі зорі,
Де сонце, спека і орли.

Величний пам'ятник героям —
Оці неторкані місця.
Тут не ржавіє давня зброя,
Що впала з мертвих рук бійця,
Тут все, як і тоді, та тільки
Були то ніч, негода, твань.
Чонгар і Арабатська стрілка
Палали відблиском світань.
Фортеця Врангеля й Антанти,
Картеч і кулеметний шріт.
Ішли бійці на білі банди,
На мури, на колючий дріт,
Обрушились вогнем гарматним
І Перекоп, і кораблі.

Та революції солдати
Дійшли до кримської землі!

1956

СВЯТИНЯ

Коли беру я в руки верболіз,
Зволожений дніпровою сагою,
Я бачу згустки крові, краплі сліз
Над древньою слов'янською рікою.

В двадцятім віці сорок третій рік
Тут прогримів і залишив на згадку
Те, що святинею засяє віддалік
Тобі, багатий славою нащадку.

На лаврських кручах, на горбах крутих
І на Дніпрі, у битвах за причали,
Ми справді бачили людей святих,
Які безсмертям смерть перемагали!

1956

ДОРОГА

Озера й ріки. Пагорби й долини.
Борзна. Лубни. Прилуки. Яготин.
За честь і незалежність Батьківщини
Тут не один упав хоробрий син.

Коли б по кожнім гасла зірка в небі,
Що визнача життя людського строк,
То в астрономах не було б потреби,
На небі не лишилося б зірок.

А луг цвіте. А далина синіє.
Купе зозуля щедро у гаю.
І скільки на землі оцій синів є,
Що не здригнуть в смертельному бою!

1956

*

Дай руку, мила! На руці твоїй
Маленький шрам. То просвістіли кулі,
Коли за Київ починався бій
Ще здалеку — на Пслі і на Засуллі.

Коли гриміли на річках мости,
Що їх звели поквапливо сапери,
Коли з КП до нас прибігла ти
І принесла скривавлені папери.

То з тилу пошта навздогін ішла —
Трикутники жіночої печалі,
Проміння материнського тепла —
Сюди, у пекло полум'я і сталі.

А потім в медсанбаті, у гаю,
Пораненим ти ліки подавала.
Я всюди бачив усмішку твою,
Хоч наодинці ти не раз ридала.

І я б хотів життя прожити так,
Щоб добрим друзям радість дарувати,
Щоб люди після трудових атак
Мені всміхались, як тобі солдати.

1956

*

Тобі за тридцять, а мені за сорок,
Але життя у нас не сутінки, не морок,
В кімнаті світлій ще живе весна,
Бо ти, як май, весела і ясна.

Бо ти — як май. І юності межу
Нам не дано, либонь, переступити.
Весняну казку в серці бережу,
Щоб жити. Плакати. Сміятися. Любити.

1956

*

Первоцвіт білий, проліски блакитні
На вулиці бабуся продає.
Хоч ще зима жбурляє сніг у квітні,
Але весни вже всі ознаки є.

Бабуся чемна, наче вийшла з казки,—
Щось давне-давнє є в її очах.
— Купуйте квіти! Ну, купіть, будь ласка! —
І вже букетик у моїх руках.

І як мені, кохана, не радіти,
Відразу в думці виринаєш ти.
Щасливий я не тим, що маю квіти,
А тим, що є кому їх віднести!

1956

*

Одвіку ми прив'язані були
До тебе, Земле, всім єством, хотінням,
Гадали даль космічної імли
Віддать прийдешнім поколінням.

Але поправила раптово нас
Епоха юна вічного дерзання.
І нам належать в неповторний час
Нащадків наших думи та бажання.

Куди у мріях мандрував поет,
Туди сягли ми неймовірним летом —
У царство метеорів і комет,
В безмежний світ з маленької планети.

1956

РОВЕСНИКАМ

Минуле в пам'яті живе.
Сьогоднішнє в душі палає.
Життя, немов ріка, пливе
В майбутнє,
завтрашнє,
безкрає.

Нові міста... Нові моря...
Нові вогні на небосхилі.
То Революції зоря
В ясній красі,
у повній силі.

Хай ми хлоп'ятами були
У дні народження епохи,
Ми в крок з великим часом йшли,
Щоб з ним зрівнятися хоч трохи.

Нам били в спину куркулі.
На прю ми стали з ворогами,
Бо долю людства на землі
Творили власними руками.

Над нами бурі пронеслись,
Яких не знала ще планета.
Та кличе й кликатиме ввись
Зір воїна
й душа поета.

Бо ми —
будівники,
співці,
Але як треба —
ми солдати,
Що вміють з зброєю в руці
За справу
Партії
стояти!

1956

*

Оранжеві й рожеві снігурі
На бересті безлистім, мов оздоба.
Та їх спіймати — марна спроба!
Он — зграйкою зникають угорі.

Мов, граючись, дратують нас навмисне.
Та не біда! Ми щиро вдячні їм:
Вони найперші, тільки сонце блисне,
Весну віщують посвистом своїм!

1957

*

Був холод, вітер, сніг.
Та край шляху,
З горба, який стоїть
до півдня боком,
Негоду зневажаючи лиху,
Весняні води полились потоком.

Хоч сонце ще за хмарою було,
Мов командарм, воно збирало сили
І, охопивши з флангів небосхили,
Для провесни плацдарми здобуло.

1957

*

Четвертий день іде невпинно дощ.
Багато сліз в захмареного неба!
Зів'янеш, занудьгуєш хоч-не-хоч,
Відчуєш: з кимсь погомоніти треба.

А з ким? Довкола пуста. Хоч гукай,
Ніхто тебе, запевне, не почує.
Мов сирота — дощем умитий гай
Стоїть, тремтить і, видно, теж нудьгує.

А ще є луг — самотній, як і ти,
Калюжі каламутні на городі...
Ти сам утік сюди від суєти
В квітневий день. Тож нарікати годі!

А співрозмовник в тебе завжди є —
Це зошит в колєнкоревій оправі.
Хай дощ за вікнами немилосердно лле,
Не забувай, якій віддався справі.

Ти можеш душу вилити в рядках,
Жагучу мрію на папір покласти.
Ти можеш так зробити, щоб в серцях
Людей далеких розквітало щастя!

1957

*

Я чимало прожив на світі.
Що й казати — солідний вік.
Всіх широт обвівав мене вітер,
Бачив безліч морів і рік.

Не злічити, не описати,
В мандрах наче й життя пройшло.
Переплутались назви й дати,
Позабулося, що було.

Та одно лише твердо знаю:
Де б не був я, в якому краю —
Я й на відстані відчуваю
Невгасиму любов твою.

Буде в серці отак до загину:
Де б не був я, куди б не йшов —
Материнське тепло Батьківщини
І жіноча твоя любов.

1957

ВЕРЕСЕНЬ

Мар'яночка іде у перший клас.
Вже скоро бути бабиному літу.
Настав для дівчинки жаданий час
Пізнати дивні таємниці світу.

Від букви «а» до тих складних питань,
Які і нам, либонь, не розв'язати,
Відкриє їй колись дорога знань
І склад води, і загадковий атом.

Хотів би дуже я, щоб ні одна
На тій дорозі не з'явилась хмарка,
Щоб з мирним атомом знайомилась вона —
Маленька, ніжна, лагідна школярка!

1957

УКРАЇНІ

Коли я народився, то тебе,
По суті, мовби й не було на світі
Була ти лиш в минулому, у мріях,
В Шевченковім безсмертнім
«Заповіті».

В легендах, думках, звичаях, піснях,
У мові матері, у батьківському слові.
На роздоріжжях вікових,
Де стільки сліз, де стільки крові!

В моїх очах, здивованих, дитячих,
Ламалися і падали світи.
І з попелу, руїни, пожарища
Під стягом Леніна звелася — ти.

Вже сорок років ти в мені і я
В твоєму серці, твій щасливий син,
Що обійшов міста, ліси, степи
Від Чорномор'я аж до верховин;

Що намагався славити тебе,
Та не знайшов ще животворних слів,
Щоб так, як сонце зогріває лан,
Теплом зігріли душі читачів.

Та я щасливий тим, що, як і ти,
В шуканні завжди, з вірою в майбутнє,

І те маленьке, що зроблю в житті,
Ввіллється в неосяжне і могутнє.

На суд нащадків я спокійно стану.
Я все, що міг, віддав у боротьбі
Тобі, Радянська Україно!
Комуністична партіє, тобі!

1957

ЛЕНІН

У Горках все, як і тоді, було:
Будинок, парк, засніжені алеї.
Давно тут безгоміння залягло
І окопалось, як боєць в траншеї.

Я наче бачу: Леніна несуть.
Ридає парк. Журбою вкрите поле.
Та він не вмер! Нам осяває путь
Його обличчя, мудре, ясночолє.

Багато перемог ми здобули
У дні труда й походу бойового,
Тому, що клятву Леніну дали —
Хоч трохи бути схожими на нього!

1958

*

Шумить перед грозою очерет,
Мережка хвиль набігла на озерце,
В таку хвилину кличе нас вперед
По-грозовому неспокійне серце.

Вперед — назустріч гніву блискавиць,
Нас не злякають люті буревії.
Перед грозою не впадемо ниць,
Не піддаємось розбурханій стихії.

Нехай корчує граби і дуби,
Рве з ланцюгів човни, б'є об причали,
Звикали змалку ми до боротьби,
Спокійно громовиці зустрічали.

Ми першими відкрили світ новий
Для вас, нащадки сьомого коліна.
Хіба ж таким був гуркіт грозовий,
Коли ми йшли від Волги до Берліна!

1958

*

Березневі вітри,
Непривітні, бундючні норд-ости!
Несете ви з собою
Негоду і сум.
Та чорніють сніги,
І з-за моря
Жаданим гостем
Йде весела пора —
Вам на лихо і глум.

Березневі вітри...
Пахне в лісі березовим соком.
Сохне мокра рілля,
На ліщині сережки нові,
І до дівчини хлопець,
Мов до горлиці сокіл,
Припадає
Й дарує
Перші квіти в зеленій траві.

Це вам вирок.
І ви
Не лякайте дарма,
Не шалійте,
Сніговицю не кличте,
Розтанула, зникла вона.

Об сонячний промінь
Руки холодні зігрійте.
Хай славиться сонце!
Хай квітне весна!

1958

*

Березовий сік... Він фіалкою пахне,
Хоч вона ще ховається в мерзлій землі.
Спробуй вийми її, неминуче зачухне
У холоднім повітрі, в березневій імлі.
Березовий сік... Ніжний трунок весняний,
Що годує і поїть ледь помітні бруньки.
Ось зажди-зачекай — брунька листячком стане
І поманить-покличе, наче помах руки.
Березовий сік... Ти — дитинство далеке,
Скільки дітям даєш весняної снаги,
Коли тануть сніги й прилітають лелеки
Через ріки-моря на свої береги.
Зеленіють гаї. І, неначе в русалки,
У берези, мов коси, гілки заплелись.
І цвітуть під березою ті пахучі фіалки,
Що краплинами соку тут упали колись.

1958

ПРОВЕСНА

Повітря пахне попелом і димом,
Торішне листя палять навесні.
І нам здаються неймовірним дивом
Ці аквареллю виписані дні.

Я днів отих ніколи не забуду,
Коли бруньками вкриється гілля,
Коли свій одяг очища від бруду
І оживає заново земля.

Якби мені так само змогу мати
Щороку оживати навесні
І у піснях ровесниками звати
Даровані нам провесною дні.

Мої пісні шуміли б листям клена,
Надхмарної сягали висоти,
У гості молодість приходила б до мене,
Щоб знову одгриміти, одцвісти.

О ні, не треба! Краще раз назавжди,
Ніж кожен рік прощання знати час.
І в мріях не сховашешся від правди:
Буває справжнє щастя тільки раз!

1958

*

Квітує сад. Це я його садив.
І на душі у мене тепло й гарно,
Що не дарма я по землі ходив,
Що народився я на світ немарно!

1958

*

Де пісок, моріжок, верболози,
Я ходив, я бродив, я шукав...
Чорні бурі, коричневі грози
На дніпровий лягали рукав.

На затоку, на острів Козачий,
На Каховку Нову і Стару.
Чим тобі, любий краю, віддячу,
Де слова-самоцвіти зберу?

Щоб у пісні моїй заблищали
Електричних галактик вогні,
Щоб Каховського моря причали
Мене сяйвом вночі зустрічали,
Путь-дорогу світили мені!

1958

*

Так, так, і зморшки, й сивину
Мені життя подарувало,
Гірку хвилину не одну,
Страждань і труднощів чимало.

Та, починаючи ізнов,
Ту саму я обрав би школу,—
Щоб крізь ненависть і любов
Іти у лавах комсомолу,

Щоб в серце бити ворогів,
На прю з неправдою ставати;
Щоб труд,

і кров,

і хист,

і спів

Тобі віддать, Вітчизно-мати!

1958

*

Ні, я не силюю себе —
Не вернеш з небуття
Дитинства небо голубе
І юні почуття.

Та все ж незгорблений пройду
Всю ниву до межі.
На півдорозі не впаду,
Зведусь на рубежі.

І стану гордо, як боєць,
Що в битві переміг.
Тоді хай настає кінець —
Впаду на переліг.

Погасне сонце золоте
В моїм останнім сні.
І євшан-зілля зацвіте
Як згадка по мені.

1958

*

Я прагну в слові відтворити
Усю республіку мою:
І запал трудової битви,
І шал у лютому бою,

Її не по літах зростання,
Її завзяття і красу,
Хвилини тихого світання,
Коли дерева п'ють росу,

Коли, сполохавши дівочі
Наївні сни, під звук пісень,
Мов немовля, відкривши очі,
Новий народжується день.

1958

*

Мов ота шевченківська Оксана,
Що Яремі серце віддала,
Дівчина, від щастя й туги п'яна,
Виглядає хлопця край села.

Він, щасливець, сам того не знає,
Як вона щовечора чека.
Він, нещасний, з іншими гуляє,
Манівцями по житті блука.

Не натішиться на неї ньенька,
Береже і пестить молоду.
А вона — берізонька тоненька —
Вже розлуки звідала біду.

Та вона його не проклинає,
Вдень — сміється, ввечері — сумна.
І ніхто її біди не знає,
Бо така вже виросла вона.

Серцем може землю всю обняти,
Зором охопити всі світи,
Отакій би очі цілувати,
З отакою б по житті іти!

1958

*

Зазеленіли сокорини,
Берези, клени, явори —
Весна... Лише в бору ялини
В старому — знизу догори.

Стоять, немов діди в кожухах,
Смолистий дух у ніздрі б'є.
У травні літня вже задуха
Обличчя жаром обдає.

Вони узимку, мов на свято,
Найкращі шати одягли,
Тепер прийшла пора розплати —
Весняні дні повз них пройшли.

Ім заздрити чи їх жаліти? —
Навряд чи вирішимо ми.
У кого є краса для літа,
А в кого — врода для зими.

1958

*

І цвіт, і грім, і дощ, і град —
Я серцем спраглим все приємлю,
Та збережу від граду сад
І захищу від грому землю.

Бо я людина, і мені
Підвладні надзвичайні сили.
Хіба ж не чудодійні дні
Ми на планеті встановили?

Звершаєм чудо ми тоді,
Коли на диво всьому світу
Здобуте в битвах і труді
Виводим щастя на орбіту!

1958

*

Я відчуваю: радість вилітає
У піднебесся молодим орлом,
Йй не пристати до чужої зграї,
Не впасти з переламаним крилом.

Вона черкає обрії
                                  блакитні,
Вона до сонця прокладає шлях.
Йї весною названо у квітні,
Йї коханням названо в піснях.

Зумій до неї серцем пориватись,
Хвилині кожній у житті радій
І сам до сонця вічного дістатись
Шляхами несходимими зумій!

1958

*

Коли я напишу свій кращий вірш,
Тоді, напевне, перестану жити.
І хоч ціни нема на світі більш,
Ладен її спокійно заплатити.

Тернисту стежку роздумів, шукань
Пройшов усю від краю і до краю,
Вже тридцять років заграви світань,
Як жайворон, я піснею стрічаю.

І не заради шани чи заслуг —
Життя віддам за те, щоб щире слово
Збагнув далекий і незнаний друг,
Якщо мене згадає випадково.

Щоб він узяв з цікавістю до рук
Цей вірш, як щастя і тривоги вираз,
Щоб хоч краплина радощів і мук
Мого часу в його очах відбилась!

1958

*

Чому тобі не подзвонив я?..
Я думав днину не одну:
На невеселе післяжнив'я
Навіщо кликати весну?

Ти навіть в пам'яті старечій
Довіку будеш, як була:
Веселі очі, рівні плечі,
Спокійна випуклість чола.

Хай зберігають наші зори
Пригаслий відблиск давніх чар,
Як опромінювали зорі
Дівочих кучерів янтар.

Пройшли літа... Їх не вернути.
Не доженеш на вороних.
Стоптали ми чимало рути
На пагорбах життя крутих.

Були у нас і щастя, й туга...
Дороги наші розійшлись...
Зустріну я тебе, як друга,
Якщо зустрінемося колись.

1958

*

Над річкою старий тартак
Пахучі сосни ріже й коле.
А в небі швидкісний літак
Окреслює пунктиром коло.

Десь паровоза гук глухий,
Неначе з іншої планети.
А вже прослалися шляхи
Для міжпланетної ракети.

Крокує техніка, та так,
Що тільки устигай за нею,
Що паровози і тартак
Вже експонати для музею.

Та я щасливий, що кінця
Не буде радощам і тузі,
Що завжди скоряться серця
Старенькій поетичній музі.

1958

*

«Люблю грозу в начале мая»,—
Поет у захваті сказав.
І покоління надихає
Далека тютчевська гроза.

Спостерігаємо в натурі
Ми зливу, блискавку і грім,
А чуєм гул

тієї

бури,

Що в ямбі вилилась дзвінкім.

Хоч шлють її не Зевс, не Геба
І не старий пророк Ілля,
Грозу, як подарунок неба,
Приймає з вдячністю земля.

То хмари нивам шлють дарунок,
Всю душу виливши до дна.
І поженуть угору вруна
Озимина і ярина.

Стою віч-на-віч я з грозою,
Немов тримаю терези.
Жадаю розумом спокою,
А серцем — вічної грози!

1958

*

Прослалась нива... Далі... Далі...
До обрію, де мріє ліс.
Летять у далеч мігістралі
Поміж тополь, поміж беріз.

Машину здоганя машина,
Лягає під колеса шлях.
Де впала макова зернина,—
Багрянні бинди у житах.

Такі мені близькі й знайомі
Оці шляхи, оці лани,
Неначе молодості гомін,
Неначе відгомін весни.

1959

*

Козловська вулиця на березі Дніпра
Мов пролягла між небом і землею,
Печерські схили зводяться над нею —
Віками згорблена земна кора.

Поблискує асфальтом критий шлях,
І слухає тисячолітня круча,
Як молодість зухвала і співуча
Журбу і радість вилива в піснях.

З-за лісу сходить сонце спроквола,
Верба згинає обважнілі віти...
Ну як людському серцю не радіти
Отут, де стільки світла і тепла!

1959

*

Нічні гудки... І чується, і сниться —
Криваві ночі. Вибухи. Війна.
Отруєна фашистами криниця,
Затьмарена димами далина.

Підкошені смертельним шквалом коні,
З хребтами перебитими мости,
Колючим дротом зранені долоні,
Скупі, сльозами змочені листи.

Незаймані замети-перевії
У мертвім царстві спалених степів...
Блакить очей твоїх, тремтливі вії,
І виклик долі — безтурботний спів.

Такою ти у серці проросла,
Степів донецьких чарівна стеблина,
Мов срібнолиста сокорина,
Що грає з вітром край села.

Нічні гудки... Ні, це не знак тривоги.
Хай дочки сплять і бачать сни дівочі.
Здобуто нами стільки перемог,
Щоб їм не снилися криваві ночі!

1959

*

Дівчинка гриби збирає.
Дівчинці дванадцять років.
За похмурим небокраєм
Гроловиці чути рокіт.

Та дівчатку — грім байдуже,
Блискавиці — ні по чому.
Жартівливо очі мружить,
Повертаючись додому.

Про життя вона співає,
Про щасливу долю мріє...
За блакитним небокраєм
Гроловиця даленіє.

1959

НАЛЕЖИМ, ПАРТІЄ, ТОБІ!

Ми склали іспит всім життям,
Загартувались в боротьбі.
Веди нас і наказуй нам,—
Належим, Партіє, тобі!

Не з криці, не з заліза ми,
Звичайні люди,— йшли на бій
І захистили край грудьми,—
Належим, Партіє, тобі!

Всміхалось сонце щастя нам,
Було — й схилялося в журбі.
Та ти давала міць серцям,—
Належим, Партіє, тобі!

Той, хто на тебе руку зняв,
Навіки зникне у ганьбі.
Не розладнати наших лав,—
Належим, Партіє, тобі!

Ми ленінці, і слово це
Для нас як прапор в боротьбі.
Вперед! Хай вітер б'є в лице,—
Належим, Партіє, тобі!

1959

*

Київські кручі. Небо блакитне.
Місто, що сяє, вирує і квітне.
Місто — твердиня слов'янської слави,
Древне і юне, ясне й величаве.

Київські кручі снігом покриті,
Київські кручі зливами вмиті,
Бурями збурені, сонцем зігріті,
Кращих, їй-богу, немає у світі!

1960

*

На морозі явори поснули,
Хуртовини віють над полями...
Я згадав далеку землю Тули
І узлісся Ясної Поляни.

У гаю засніжену могилу
При яру-байраці, при долині...
Неосяжно-велетенську силу
Поховали люди в домовині.

Хай морози, і сніги, і криги
На сумних галявинах лютують,
В кожній хаті стрінете ви книги,
Що тепло і радість подарують.

1960

*

Тендітний яблуневий цвіт
Мені сьогодні снівся —
Мов пелюстками цілий світ
Рожевими покрився.

Прокинувся — лежать сніги,
Немов лягли навіки,
Закуті в кригу береги,
Дзвенять і стогнуть ріки.

Та по-весняному вгорі
Веселе сонце світить,
Летять рожеві снігурі,
Мов яблуневі квіти.

1960

*

Дими в холодне надвечір'я
Вписались, наче акварель.
Ось-ось засяють, мов сузір'я,
Земні зірки людських осель.

І нам, кохана, звечоріти,
І нашому скінчитись дню.
Але горіти, а не тліти
У серці вистачить вогню!

1960

*

Симфонічний оркестр, і каштани в цвіту,
І шипшини гірлянди колючі.
У симфонію барви і звуки в саду
Заплетися і впали на кручі.

І луною відбилися вони за Дніпром,
Задзвеніли в дніпровому плесі.
І літак алюмінієвим крилом
Зачепив за зірки в піднебесі.

По далеких широтах проплив корабель,
У надхмар'я закинутий нами.
І йому навздогін до космічних осель
Потяглася планета піснями.

Хай пливуть літаки, хай каштани цвітуть,
Хай симфонія музики лине.
Хай у далеч космічну ракети несуть
Ніжну пісню і мрію людини!

1960

*

Так заперечалися шалено
Про мистецтва силу і красу,
Що йому служити повсякденно
Вже нема енергії й часу.

А воно всевладно вимагає:
До кінця всього себе віддай.
Тільки той збирає урожай,
Хто невтомно ниву засіває!

1960

*

Ні, так не можна! Справді, так не можна!
Прикута притягання ланцюгом
Людська душа, бентежна і тривожна,
У небо рветься. В космос. Напролом!

Ще вийдуть космонавти на орбіту
Один за одним, поки навпростець
Шугне ракета у безмірність світу,
Де вже нема понять «межа» й «кінець».

І тільки я не зможу побороти
Ні жодної із безлічі речей:
Ні гори розпочатої роботи,
Ні ланцюги твоїх земних очей.

Хай іншому у космосі причали.
Нехай не нам той фантастичний лет.
Та ми шляхи до щастя прокладали,
А значить — і дороги до планет.

1961

*

Давно людина мріяла про крила.
Віки. Тисячоліття. Кожен птах
Будив у неї заздрощі.

Безсила

Була вона з Землі прокласти шлях
У небо загадкове і незнане,
Де нею створений всесильний бог
В zenіт виводив Сонце полум'яне,
Світив ночами зоряний чертог.

Та на планеті відбулася зміна:
Шляхи проклавши у космічній млі,
Могутність бога здобула людина,
Її залежним стало небо від Землі.

1961

*

Переоцінені й недооцінені,
Мої колеги поруч йдуть.
То в сяйві слави, то затінені
Верстаємо житейську путь.

А нам на п'яти наступають
Молодші й зовсім молоді.
Не признають нас, не признають,
Для них ми — ряска на воді,

Яку здуває, наче вітер,
Могутнім подихом життя...
Журитись нам а чи радіти,
Я й сам не знаю до пуття.

Либонь, це добре, що за нами
Ідуть зухвалі і міцні.
Недаром нашими піснями
Благословлялись їх пісні.

1961

*

Ми зустрілися з тобою
Після довгої розлуки.
Після битви, після бою,
Після щастя, після муки.

Все забулося-зотліло...
Я мовчав, і ти мовчала...
Ані душу, ані тіло
Зустріч ця не схвилювала.

І не треба нам тужити,
Це, їй-богу, не погано,
Що людина може жити
І загоювати рани.

1961

*

Соняшники з кахлі на карнизі,
Мов живі — у полі, на роздоллі.
Де не глянь, куди не озирнися —
Ти у їх барвистім видноколі.

А під ними запашні троянди
Простягають тонкостеблі шиї.
Квіти в стінах, у садах — гірлянди,
Отакий наш квітень-красень Київ.

Що в диму стояв у сорок першим,
Як фортеця величі і слави,
Що звитяжні подвиги довершив,
В майбуття проклавши переправи,

Щоб у праці гартувати сили,
Щоб стелити райдуги квітучі —
На дніпровські крутобокі схили,
На печерські крутолобі кручі.

1961

*

В вітрах і хмарах кругойдучих,
Поміж епох, поміж століть,
Загрузши по коліна в кручах,
Казковий велетень стоїть.

В Дніпрі клекочуть чорторії,
Мов казани киплять на дні.
А велетень, що зветься — Київ,
Черкає неба в вишині.

Це місто міст. Стара колиска,
Де народивсь слов'янський світ.
Над ним гроза древлянська блиска
Крізь безліч літ. Буремних літ.

Палюче сонце, гуркіт грому —
Сторицею зазнав, почув,
Але йому це ні по чому —
Все переніс. Все перебув.

Безжурна юність йде по схилах,
Вивчає вічності сліди,
Там, де Аскольдова могила,
Де Голосієва сади.

А з пагорба, на узбережжі,
Обороняючись хрестом,
Чавунний Володимир стежить
За реактивним літаком.

1961

*

Либонь, запізно зрозумів я,
Що слово треба берегти,
В дорозі пишне марнослів'я
Нас віддаляє від мети.

Вели мене мої шукання
Де — навпростець, де — навмання,
Безсоння, сумніви, вагання
Гнітили втомую щодня.

Коли б іще раз починати
Свою судьбу, своє життя,
Словами ниву засівати
Пішов би знов без вороття.

І, може, слово те єдине
Я б неминуче віднайшов,
В якому все єство людини —
Жага, тривога і любов.

1961

На меридіанах планети

*

Пам'яті Лесі Українки

В мандрівках настає хвилинка немінуча,
Коли вітчизни поклик пролуна.
Чужа гора, немов дніпрова круча,
Тоді перед очима вирина.

І вже не ваблять сині далечіні,
Кипіння хвиль і скелі берегів.
Понад морями пролягають тіні
Журби, тривоги, спогадів і снів.

І тільки мрія — чайка легкокрила —
Зів'янути від туги не дає.
Існує в світі сторононька мила,
Де слово-криця й ніжна пісня є!

1946—1960

*

Біля Брно є підземні печери.
Сталактитове царство там.
Чарівні фантастичні химери
Відкриваються нашим очам.

Сотні райдуг живуть під землею
В кришталевому забутті.
Так живу я з любов'ю своєю,
Що приходить лиш раз у житті.

І підземна райдужна ласка
Тихо в душу мою пливе.
Це тому, що дитяча казка
В наших серці до смерті живе.

1946

МОРСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

Це не південь, це не Крим,
Де цвітуть мімози.
Білий берег, а над ним
Скандінавські грози.

Хвилі не наздоженеш,
Далі неозорі —
Без кінця вони, без меж
У безкраїм морі.

В хвилі готика ввійшла,
Потонула в піні.
В небо вгвинчена стріла —
Ратуша в Щеціні.

З нею пнеться до небес
Щоглами «Баторій».
Догори ногами — весь
Краєвид у морі.

А на берег ступиш ти —
Знову все на місці:
Море, берег, і мости,
І будівлі в місті.

Знову падають на шлях
Веж готичних тіні.
Знов тріпоче гордий стяг,
Польський стяг в Щеціні.

1949

У ПОЛІ

Виходжу вранці в поле,—
Роздолля навкруги!
Роса сріблом довкола
Оздоблює луги.

На мить з'явився пісні
Загублений мотив.
Крізь далі прямовисні
Летить локомотив.

За ним — ланцюг вагонів,
Мов журавлиний ключ.
І дим наперегони,
За обручем обруч.

Летить сталева птиця
За сизий небокрай,
Де нива колоситься,
Віщуючи врожай.

Де обважніле жито
Схиляє вітровій,
Де семафор відкрито
До щастя Польщі всій.

1949

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА ГУСУ

Либонь, нема у Чехії сім'ї такої,
Де у перекладі Шевченковий
«Кобзар»

Між найдорожчих книг,
між вславленої зброї
Не був як гість
і як коштовний дар.

Тут не одна голівка, чорна й руса,
Над «Катериною» ридала уночі.
А ми з дитинства знали Яна Гуса,
Що ніс не хрест, а правду на плечі.

Ми з ним в Констанці на вогні горіли
Під юродивих блазнів п'яний хор.
Це в наше серце слав отруйні стріли
Монархії церковної собор.

Нас вчив повірити не в бога,
а в людину
Хоробрий чех — Шевченків «Єретик»,
За крихту правди битись до загину,
Здавивши в серці болю й муки крик.

Поема гніву й мудрої відваги...
Стоїть на скелі Гус немов живий.
А над Градчанами, в весіннім небі Праги,
Свободи й правди прапор бойовий.

Червоно-біло-синій стяг держави
Нікому не підкорених слов'ян.
І, мов у дзеркалі, у хвилях Влтави
Ліхтариками вквітчаний каштан.

Якраз такий, як на дніпрових кручах,
Де Київ наш, де канівська зоря.
Усіх слов'ян добру і правди учать
Залізом куті строфи «Кобзаря».

Бунтарство Пушкіна, Міцкевича горіння,
І невситима Ботева жага...
Весна.

На площу падає проміння,
І Гус назустріч руки простяга.

1952

УГОРСЬКА РАПСОДІЯ

Угорська рапсодія... Хвилі Дунаю...
Чув я вас.

Бачив.

Добре знаю.

Віршів Петефі стріли вогнисті,
Річка Токай і вино променисте.
Мила Ілонко, в бурі чардашу
Ти нам наповнила приязні чашу.
Угорська рапсодія... Хвилі Дунаю...
Чув я вас.

Бачив.

Добре знаю.

Та я пізнав Угорщину нову,
Про неї ще рапсодії немає.
Хоч вже Ілонка, вигнувши брову,
Про час новий пісні нові складає.
У тих піснях співається про те,
Як над Токаєм виноград росте,
Як більше не лютує, не шугає
По спинах управительський нагай,
Як ліг понад Токаєм і Дунаєм
Навіки з рабства визволений край.
Співай, Ілонко, як у Будапешті,
Якому рівного немає по красі,
Народ твій став господарем нарешті,
З дороги скинувши завади всі.

Співай про себе і про свій народ,
Бо ти й народ віднині невіддільні.
Багато в тебе праці і турбот,
Та ось вдягаєш одяги недільні...
Куди це ти?

У зоряну Москву
Співати про Угорщину нову!
Про край, де кращі в світі виногради,
Про край, де сталевари ллють метал.
Твій спів, Ілонко, привітають радо
І зал Чайковського,
й Колонний зал.

І, мов по рідній, підеш по Москві,
Як зараз я іду по Будапешту.
Віддай пісням всі почуття живі,
Віддай до краю, до кінця, до решти.
Так хочу й я пройти через життя,
Віддавши до останньої краплини
Гарячу кров,
найглибші почуття
Пісням про честь і славу Батьківщини.
Співай, Ілонко!..

1953

СВІТАНОК НАД ВАРШАВОЮ

Минала ніч. Над сизим плесом Вісли
Народжувався день у безгомінні.
Над кручею, мов білі хмари, звисли
Акації червневі у цвітінні,
У буйному медовому цвітінні,
Пахучих соків п'яному кипінні.

Пригадуеш ту ніч, мій чеський друже,
Ми польський ранок разом привітали,
Бо кожен з нас великій силі служить,
Яка з руїн тут підвела квартали.
Ми слів гучних в той ранок не казали,
Стояли зачаровані. Мовчали.

А потім підійшли ще наші друзі,—
Один із них з Москви летів зі мною.
Москва!.. В усьому світі по заслугі
Народи всі пишаються тобою!
А другий... Другий рівною ногою
Ішов, як воїн йде на полі бою.

Він вийшов з бою з раною у серці,
Готовий знов до битви і до лету.
О хворе серце, у рішучім герці
Ти не відмовиш воїну-поету!
Як сонце, що освітлює планету,
Служи йому, невтомному Хікмету!

Шугнуло раптом блискавкою, шумом —
Птах прудкокрилий понад містом злинув.
І кожен з нас на рідній мові думав
Про цю ясну, благословенну днину,
Всміхалася Варшава в цю хвилину
З нас кожному, неначе мати сину.

Птах прудкокрилий сонце ніс на крилах,
Він спокій ніс, неначе голуб миру.
Солдатська кров струмує в наших жилах, —
Хто нас ляка війни кривавим виром?!
Яка потвора казиться від жиру?..
На чатах всюди ми — солдати миру!

І місто це у сяєві світанку,
Сплюндроване дощенту ворогами, —
Це місто, що створило «Варшав'янку»,
Знов підняте жагучими руками,
Де, як живий, на камінь сперся камінь,
Мов клич — «За мир!» — звелося перед нами!

В СТОЛИЦІ МОРАВІЇ

«Славіцу» й «радіцу» справляли,
Лилось через вінця вино.
І плакала і веселилась
Столиця Моравії — Брно.

«Славіца» була за покійних,
Що згинули в битвах давно.
«Радіцу» живим дарувала
Столиця Моравії — Брно.

Я з чехами пив, веселився,
Сухим залишаючи дно
У кварти моїй кришталевій,
В столиці Моравії — Брно.

Ви знаєте, що таке щастя?
В братерстві і дружбі воно.
Живи ж почуттям цим довіку,
Столице Моравії — Брно!

1954

АТЛАНТИКА

Над Атлантичним океаном
Нас проводжала чорна
африканська ніч.

Та раптом ранок...
Синьоокий ранок,
Як давній друг, нам кинувся
навстріч.

Лягли обабіч дві земні півкулі,
Було це на екваторі якраз.
На мить завмерли апарати чулі,
Мов простір зник,
Немов спинився час.
Мов не було підлоги під ногами,
Над головою стелі не було.
Атлантика під нами і над нами,—
На неї сперлось
Літака крило.

Внизу — ще ніч.
Вгорі — вже день рожевий,
Жовтогарячий, сизо-голубий.
І до лиця цьому ясному дневі
Хмаринок білосніжні голуби.

Та мить минула. Чудо відбулося.
Вже сонце сходить з іншого кінця.
І промені його,
Мов золоте волосся,
Атлантиці вродливій до лица!

1956

БРАЗІЛЬСЬКИЙ ЕТЮД

Земля Бразилії червона:
Червоне дерево бразіл,
Червоні виноградні грона,
Поля червоні поміж сіл.

Тут сіл по-нашому немає,
Лише фазенди — хутори.
Ми розгортаєм небокраї,
На землю дивлячись згори.

Та навіть з літака не схопиш
Всю неосяжність широти.
Тут, мабуть, дві чи три Європи
З кінця в кінець могли б лягти.

А ось ліси, покриті димом,
То до нових плантацій путь.
Отут, у хащах несходимих,
Деся земляки в знеможі мруть.

Іх трусить лихоманка люта,
Іх жалять змії, б'є нагай,
Щоб для плантатора здобути
Гіркої кави урожай.

Сюди вони з-за океану
Тяглись за щастям, за добром,
Лишивши сторону кохану
Над Черемошем і Дністром.

Та не знайшли вони нічого,
Крім спраги, голоду, недуг,
У пеклі визиску страшного,
В краю безправ'я і наруг.

1956

АРГЕНТИНСЬКИЙ ЕТЮД

За Тукуманом і Мендосою,
Вірніш — за тридев'ять земель,
З Лолітою чорноволосою
Блукав між кордільєрських скель.

Усе було як в опереті:
І декорація була,
І гід у фетровім береті,
Мов диригент добра і зла.

Раптова зустріч з сеньйоритою,
Що милозвучніш солов'я,
Тією самою Лолітою,
Що на екрані бачив я.

Ми видиралися на скелі,
І знову жарти та пісні,
Іспанії пісні веселі
З'явилися тут в далекі дні.

І ось, де кактуси й бамбуки,
Я й досі сам не знаю як,
Мені потрапив раптом в руки
Оранжево-рожевий мак.

Такі за морем-океаном,
Потойбіч круглої землі,

Цвітуть-буяють вранці рано
На Подністров'ї, на Сулі.

Лиш кольором не зовсім схожі,
У нас червоні, наче кров,
Але такі ж привіт-ногожі,
Як в Аргентині я знайшов.

Здалось мені: не Кордільери —
Карпати рідні навкруги,
Олекси Довбуша печери
І Черемошу береги.

І під Ворохтою озерце,
І дійсність — наче дивний сон.
Забилось українське серце
Іспанській пісні в унісон.

1956

АИЯ-СОФІЯ¹

Айя-Софія, свята Софія!
Ти справді мов казка. Справді мов мрія.
Бундючно звела мінарети угору,
Благословляючи плесо Босфору.

Я не молитись прийшов аллаху,
Перед кораном не блідну з жаху,
Серцем я мертво каміння зогрію,—
Храм Візантії — Айя-Софію.

Слід Візантії — на давніх мурах,
На Акведука стовпах похмурих,
На кожнім кроці в тіснім Стамбулі
Видно величне й криваве минуле.

Скільки натхнення, праці і вміння
Вкладено в це стоголосе склепіння,
Де на колонах підняті хори,
Наче в екстазі, рвуться угору.

В нішах Софії — корана закони.
Та збереглись візантійські ікони,
Від часу і горя вони почорніли,
Від сліз і страждання їх лики змарніли.

---

¹ Стародавній візантійський храм у колишньому Константинополі (тепер — Стамбул).

Ісламу стихія на схилах Босфору
Стрімкі мінарети підносить угору.

Тут мулли, коран, забобони, повір'я...
Та ось я виходжу на тихе подвір'я,
Де голуби, кипариси, каштани,
Мов не жили в цьому місті султани,

Мов не вбивали, не грабували
І пів-Європи не зруйнували.

Де вони? Що вони? Прах під ногами!
Ти ж, вічна Софіє, стоїш перед нами
І сяєш такою земною красою,
Що небо схиляється перед тобою!

1957

ЧЕРГА В ПІРЕЇ

Смаглява гречанка в Піреї
У черзі стоїть біля трапа.
Акрополь і Пропілеї
Із серця вирвано раптом.

Забуто і свята і будні,
Ридати не треба, не варто,
На чужоземному судні
Поїде вона за екватор.

А судно вже підіймає
Сполучених Штатів прапор,
І черга афінян безкрая
Суне повільно по трапу.

Проходять злидарські родини,
Повісивши номер на груди.
Позбавлені батьківщини,
Віднині вони — прибудути.

І ти, гречанко смаглява,
Ти, дочко старої Еллади,
Де стільки величі й слави,
Де стільки краси й принади,

Поїдеш морями блукати,
Примхливої долі шукати

В Австралію, за екватор,
Під чужоземним прапором.

Ти станеш дрібною піщинкою,
Ти будеш сліпою рабою,
Не дівчиною, не жінкою,
А жертвою розбою.

Немає гірше відрази,
Ніж їм будувати бази —
На Півдні, на Сході, в Австралії
Чи тут, поблизу, в Італії...

Навіщо тобі, гречанко,
Авіаносці і танки,
Атомки, смерть, руїни,
Вертайся у рідні стіни!

Гречанка зирнула очима,
Була в них жага невиситима,
В них туга була невимовна,
Була вона розпачу повна,
Здавалось, що очі — незрячі,
Що серце у неї плаче.

І я не промовив ні слова.
Шуміли Пірей і Афіни,
На пагорбі білоголовім
Стояли священні руїни...

А злидарі з номерами
По трапу, двома рядами,

Обдурені, продані, куплені,
Знедолені і голодні,
Сумні, мовчазні, насуплені,—
Зникали у трюмі-безодні.

1957

РИМСЬКИЙ ЕТЮД

Прекрасний Рим! Сім пагорбів крутих.
Фонтани, парки, вулиці, алеї.
Величні древні храми. А між них
Ще й вигук цей: «Заговори, Мойсею!»

То Мікеланджело гучні слова
Лунають тут чотири вже сторіччя.
То з мармуру здобута плоть жива
Любити, жити і творити кличе.

У храм «Святий Петро у ланцюгах»
З усього світу люди йдуть для того,
Щоб бачити — не пам'ятник, не прах —
Пророка з мармуру, між мертвими —
живого.

Яке легке волосся в бороді,
Які глибокі, як хвилюють очі,
Мов світ, старі, як вічність, молоді,
Спокійні і збентежені. Пророчі.

А плечі зігнуті, немов під тягарем,
То зло лягло безмірною вагою —
Далеко ще омріяний едем,
Пісок страждань палає під ногою.

І в Римі я згадав далекий Львів,
Каменяра над аркушем паперу

І полум'я тих іскрометних слів,
Що проганяли розпачу химеру.

Слова ці досі чуються здаля:
«Народе мій, замучений, розбитий!»
Народе мій! Твоя тепер земля,
І ти на ній — хазяїн домовитий!

У Римі, де чаклує Ватікан,
Де бродять інквізиції примари,
Я бачу: хворий, гинучи від ран,
Франко жене від себе чорні хмари.

Мойсея на папері він різьбив,
А Мікеланджело вчив говорити камінь,
Але та сама пристрасть боротьби
Водила їх натхненними руками.

Та сама люта зненависть до зла,
Яке плодило голод і знемогу,
І радість та ж, коли із ремесла
Для творчості здобуто перемогу!

1957

ПІСНЯ В НЕАПОЛІ

В Неаполі пісня — як хліб і повітря,
До серця людського в ній справді ключі є.
І вулиці назва лунає, повірте,
Мов пісня найкраща,— Санта-Лючія.

На Санта-Лючії розкішні вітрини,
На Санта-Лючії вродливі повії.
Скарбами наповнені тут магазини —
На Санта-Лючії, на Санта-Лючії.

Нічого, звичайно, не маю я проти
Пісень, що приносять Італії славу.
Але кароока, смаглява Ізота
В Неаполі іншу нам пісню співала.

Була в ній широка, безмежна країна,
Яка від тайги простяглася на захід.
Співала з акцентом її сеньйорина,
Та слухали люди, й заслухались птахи.

Я слухав і думав: о рідний мій краю,
Я іншої, справді, країни не знаю,
Де вільна людина, де всім є робота...
Про це безробітна співала Ізота.

1957

ПАРИЗЬКИЙ ЕТЮД

Поет — не пасажир і не турист.
Нема йому відпустки і спочинку.
Лише неспокій, пошуки, і ризик,
І сон, як у солдата, на часинку.

Вбираєш в себе кожен краєвид,
Запам'ятати хочеш кожне слово,
Почуте десь зненацька, випадково,
Ідеш через життя, мов слідопит.

Як у своїм, так і в чужім краю:
Усе згодиться — в прозу чи в поему.
Так, мабуть, буде в пеклі чи в раю,
Коли туди нарешті попадемо.

Редактор, бачу, кривиться. Авжеж ---
Хіба ми вже не побували в пеклі,
Ті, хто пройшов крізь полум'я пожеж,
Крізь лихоліття і бої запеклі!

А рай... У казці хай існує рай.
А може, там він, де оселі рідні?
О, тільки тут його ти не шукай,
Де у метро ночують безробітні.

Де ще блукає поночі Нана,
Де на людей чигає доля хижка.

Де чорною здається нам весна
На дні життя — у нетрищах Парижа.

Яка тендітна врода у дівчат!
Але немає щастя і у вроді
Тим, хто не знає затишку палат,
Хто у провулках напівтемних бродить.

Для тих на Сені є старі мости,
І пляжі є від бруду почорнілі.
Тут влітку можеш задивлятись ти
На їх тіла, півголі, загорілі.

Та є, на жаль, ще осінь і зима.
Страхіття є професії нічної.
І є душа, спустошена, німа...
А що страшніше від душі німої?

1957

В АНГЛІЙСЬКОМУ КАНАЛІ

Дивлюсь на білі скелі Альбіону,
Мов на фортеці неприступний мур.
Позаду залишилися кордони
Біскайських штормів, атлантичних бур.

Тут тиша і туман. І крізь серпанок,
Мов на малюнку,— куля вогняна.
У червні тут встає осінній ранок,
Поволі зводячись з морського дна.

Чим ближче видно скелі Альбіону,
Тим далі Атлантичний океан.
І сонце, мов Британії корону,
Укрили щільно мряка і туман.

Колись була сильніша за Нептуна
Британія — володарка морів.
Та згодом відвернулася фортуна
Від Альбіону білих берегів.

Туман обдав нас подихом солоним,
І стало темно, наче уночі.
Тепер ти не фортеця, Альбіоне,
В чужих руках від брам твоїх ключі.

Хоч до Ла-Маншу не доходять бурі,
Хребти ламаючи на міліні,

Але тривожно в Лондоні і в Дуврі
Всі ночі й дні, всі ночі й дні.

На крилах смерть щодня над Альбіоном
У небезпечні рейси вируша,
Їй посилає навздогін прокльони
Британії змордована душа.

Одутле сонце не розвіє вранці
Старого лева летаргічний сон.
Господарюють тут американці,
Де був суворий, гордий Альбїон.

1957

СЯЙВО НАД ХЕЛЬСІНКІ

Нас грози стрічали в Балтійському морі,
Сувора природа північних широт.
Та блиснуло сонце, й крізь далі прозори
Відбилося місто у дзеркалі вод.

Навкруг — острови, і затоки, й озера.
Узлісся зелені, вологі, густі.
Смолою напоена атмосфера
Вражає сильніш, ніж парфуми Коті.

Як всюди, нас першою чайка вітала.
За другою — третя. Десятки пташин.
Та вже на причалі угору злітала
Зграя крилатих, як птахи, хустин.

І линула пісня гучна, фестивальна
Від міста — до моря, від нас — до землі.
І прапора рідного помах вітальний
З прапором фінським злився в імлі.

Заходило сонце, і сутінки впали,
Та пісня не стихла, і дзвони гули.
Гостей оточили дерева, квартали,—
Нас Хельсінкі міцно в обійми взяли.

Забарвлені фосфором білої ночі,
Неначе у казці, стояли навкруг
Будівлі, і парки, і люди, охочі
Привітно зустріти того, хто друг!

1957

У ВАРНІ

Дві тисячі років немарно
Упали в безодню століть.
Дві тисячі років, як Варна
На березі моря стоїть.

Торгує, воює... Терниста
Віками прослалася путь
У цього суворого міста,
Де люди і чайки живуть.

Я в місті прадавньому вдруге,
Та все тут цікавить мене:
Чи серце правдиве у друга,
Чи слово у нього міцне?

Чи знову відчуті зумію
Ту щирість, яка в нас була?
Він ставить пахучу ракію,
Сідаємо з ним до стола.

Ні слів нам не треба, ні тостів.
Хай вечір і тиша навкруг.
Стрічає радянського гостя,
Як брата, болгарський друг!

1957

*

Над Нью-Йорком зійшов молодик
І повис на шпилі хмарочоса.
Я до явищ подібних не звик,
Серце інших пейзажів просить.

Скільки б щастя я раптом зазнав,
Скільки втіхи, тепла і принади,
Коли б, місяцю, ти заблищав
Там, де в сутінках мріють левади.

Тут зійшов ти немов на ганьбу,
Та тебе ж бо ніхто й не помітить.
Блискавиці жбурляє в юрбу
Тут реклама і очі нам сліпить.

О, коли б тебе взяти я міг,
Притулити, як брата, до серця.
Хай би шлях нам в Полісся проліг,
Де шумить очерет край озерця!

1958

*

Дуби сплели кошлаті віти,
Шумлять в задумі ясени.
Отак пролине пізніє літо,
Вернусь до тебе восени.

На узбережжі океану,
В американській стороні,
Лісів карпатських мідь багряну
Щоночі бачу уві сні.

Та я не вигнанець.
По праву
Минув Атлантики межу.
І України горду славу,
Мов пісню, в серці бережу.

1958

*

В Америці немає солов'їв.
Тут не почувеш голос їх весною.
Немає тут березових гаїв
З їх білосніжною красою.

А може, і закоханих нема,
Бо як, скажіть, без солов'їв кохати?
Та ні, не може без пісень, німа
Над немовлям схиляться мати!

Я згадую калину у гаю,
Жагу пісень —
веселої,
сумної...

А може, є і тут в маю
Якийсь співець краси земної?

1958

*

Свистять, шумлять, гудуть машини
Уздовж бетонного шосе,
Куди і хто оці лавини
Немов у вихорі несе?

Вони у череві Парквея,
Немов міраж, зникають вмиль,
Де сохне паркова алея,
Бо нічим дихати і жить.

Мов листя на самотнім клені,
Тут в людях в'яне почуття.
В металу безумі шаленім
Моторів —
                  не сердець —
                                  биття!

1958

*

Яке це щастя — кухоль пива
І крихта людського тепла.
Тече розмова незрадлива
Довкола дружнього стола.

Але ж це там, у нас, далеко,
На Україні, край Дніпра,
Де проліта старий лелека
Одвічним вісником добра.

А тут, на березі Гудзону,
Нема для роздуму хвилин.
Гуде сто тисяч тонн гудрону
Під міліонами машин.

1958

Скрізь церкви тут — біля бані баня.
Видно, вірять люди в чудеса.
І таке у кожного бажання,
Щоб живим залізи в небеса.

Не гнітить мене така тривога,
Бо земних у мене безліч справ.
Я хотів би вірити у бога,
Та для цього не знайду підстав.

Утопають авеню і стріти
В чаді,
                    в мороці,
                                    в смердючій млі.
Був би бог, то він ніколи в світі
Не створив би пекла на землі!

1958

*

Уолл-стріт — це западня, це морок,
Це глибокий, мов провалля, льох.
В горло міста, мов у пляшку корок,
Вгвинчений від років багатьох.

Він старий. Він клацає зубами
Металевих банкових вітрин.
Стоїмо, мов карлики.

Над нами
Стіни рвуться вгору, до хмарин.

Тут на те й споруджено будинок,
Щоб закрити сонце від людей,
Кинути у сутінках людину
Покидьком до банківських дверей.

Горе тим, що не знаходять змоги
Вирватись з цієї западні.
Я — щасливий. Стеляться дороги
В край веселий звідсіля мені!

1958

*

Благословляю світлий день,
Чекаю серцем ту хвилину,
Коли я знов у край пісень,
Мов птах із вирію, прилину!

1958

*

Одному — рай, для тисяч — муки.
Ні, ця система не для нас!
Нью-Йорк простяг шпилі, мов руки,
Спиняє невблаганний час.

Але часу не спиниш.   Годі!

Минає день.   Минає рік.
І стукає в серця народів
Великих Перетворень Вік!

1958

*

Батьки убили сина.
Як? Чому?
У відчаї? З ворожої намови?
Ні, вирок був підписаний йому
«Святим ім'ям всевладного Єгови».

Юнак захворів.
Треба було кров
Йому для порятунку перелити.
Та підкорилась батьківська любов
Законам диким і несамовитим.

Релігії закон заборонив
Мішати кров.
Замовкла медицина...
Так мати вбила,
батько так убив
Нещасного, ошуканого сина...

1958

*

В Нью-Йорку співає Карась.
В кіно, на екрані, а все ж
Як добре, що пісня жива
Не знає кордонів і меж.

Ця пісня зі мною була
І серце втішала мені,
В далеких мандрівках не раз
На Тахо
і на Парані.

Я слухаю рідний мотив,
Де сяє перлинами сміх.
О пісне Дунаю й Дніпра —
Колиско пісень всіх моїх!

Ця зустріч з тобою отут —
Мов рідного краю привіт,
Немов запорізьких степів
П'янкий і хвилюючий цвіт!

1958

*

Я міг би стати міщанином ситим,
Мізерних ідеалів шукачем.
Ти, Батьківщино, вчила мене жити,
Дбайливо підпираючи плечем.

І ми пройшли круті шляхи з тобою
Не сорок, мабуть, а сто сорок літ,
Жили й живем на світі боротьбою,
Якою перетворюється світ.

Не знаю, скільки ряст мені топтати,
Та як впаду,
  то упаду в бою.

Я міг би ситим міщанином стати,
А ти мене призначила солдатом,—
Я вартовим під прапором стою!

1958

*

Розкіш всюди можна тут зустріти.
Глянеш на вітрини — благодать...
Сестри-жалібниці на всіх стрітах
З квартами-карнавками стоять.

Закликають жертвувати центи
На муніципальні шпиталі.
От би у Рокфеллера проценти
Взяти хоч які-небудь, малі.

Цінитися на центи тут людина,
А для мільярдерів — сущий рай.
Недоступна бідним медицина,
Як захворів — краще помирай.

Сестри-жалібниці
чорні й білі,
Крик душі —
        простягнута рука.
Йдуть прохожі,
        мчать автомобілі,
Та ніхто не кине й мідяка!

1958

*

Знову день, і знову невеселий.
Бродить осінь, мов старе вино.
Сняться, сняться наддніпрянські села,
Наче я покинув їх давно.

Затуркоче горлиця в уяві,
І зозуля в спогадах кує.
У походах, у гримучій славі
Там життя проходило моє.

Я не раз пройду стежками тими,
Де цвіте любисток у гаю,
Де у птахів позичав я рими,
Коли пісню починав свою.

Навесні, як гай, помолодію.
То дарма, що втома й сивина.
В пісні душу вичерпуть зумію,
Мов криницю —
  до самого дна!

1958

*

Як в Конго, тут, у котловані, жарко:
І парко так, неначе в Сомалі.
Покінчено навік з маленьким парком
На клаптику нью-йоркської землі.

Росте будинок. Надто дорогою ..
Є деревини кожної ціна.
Підводиться скелястою горою
Стіна біля стіни. І знов — стіна.

Десь є на світі рожі, і троянди,
І гладіолів райдужна краса.
Вночі — зірок далекосяжні мандри,
Уранці — перламутрова роса.

Десь є сади над сонною рікою
І далечінь, прозора і ясна.
Десь є... А тут скелястою горою.
Стіна біля стіни. І знов — стіна.

1958

*

Безногий інвалід останньої війни
На розі авеню Колумба і Бродвея,—
Протерта блуза, вицвілі штани,
Від поту перепріла портупея.

Немов іде в атаку він, у бій
За людське право дихати і їсти.
А біля нього, в гомінкій юрбі,
Спокійно бродять пещені фашисти.

З країн Європи виметений бруд,
З серцями, чорними від злочинів і злоби.
На твоїй шиї, інваліде, тут
Сидять ці «переміщені особи».

Ти щось гукаєш про криваву путь,
Якою йшов од бою і до бою...
Вони ж за тебе і їдять, і п'ють.
Ще й нехтують зневажливо тобою.

1958

*

На бруку вивірка простерта.
На хутрі кров, сліди коліс...
Що бачила в хвилину смерті —
Струнку сосну, розлогий ліс?

Я не хотів би так вмирати...
Коли ж, розчавлений, впаду,
На поміч я не буду звати,
Бо цим не проженеш біду.

Лише згадаю дві зірниці
Твоїх сполоханих очей,
І встану я — міцніший криці
І невмирущий між людей!

1958

*

Дивлюсь з вікна, неначе з дна криниці,
На клаптик неба високо вгорі.
Палають в серці відблиски зірниць —
Ранкової й вечірньої зорі.

Тієї, що над стародавнім Львовом
Мені, малому, вказувала шлях,
Яку я прагнув оспівати словом,
Яку бажав прославити в піснях.

І от тепер, під зіркою чужою,
Я посилаю тій зорі привіт,
Яка на світ родилася зі мною,
Яка зі мною кидатиме світ.

1958

*

Багряніють при дорозі клени,
А у нас давно вже падолист.
І приходять спогади до мене,
Наче з дому я одержав лист.

Мов твоєю милою рукою
На папері писані слова.
Наче розмовляю я з тобою,
Наче юність в серці ожива.

І не страшно, що я так далеко.
Я в краю чужому не один.
Он приймають за вікном смереки,
Наче щогли, голос полонин.

Все тут, любя, сповнене тобою,
Все нагадує про рідний край.
Не впаду, придавлений журбою.
Ні! Надійся. Жди. І зустрічай!

1958

*

Гарлем — пекло? Пекло всюди тут.

Гарлем — джунглі.

Гарлем — чорні нетрі.

Бруду й сміття велетенський жмут,

Прірви дно —

на кожному кілометрі.

Гарлем — пекло. Дантове. Оге,

Що звелось проклятою марою.

Тут ніщо ніколи не цвіте.

Ні полин.

Ні квітка звіробою.

Розлилося сонце по дахах,

У тісному лабіринті блудить.

Глянеш — і охопить тебе жах:

Адже тут народжуються люди?!

1958

*

«Во поле березонька стояла...» —
Так концерт почався на Бродвеї.
І завмерла, затремтіла зала
Від танка й мелодії тієї.

Я «Березку» бачив там, удома,
Але тут...

Словами не сказати.
Кожна пісня, що давно відома,
По-новому може зазвучати.

Кожен танець. Ритми хоровода.
І краса небачена дівоча.
І російська чарівна природа.
Її молодість, до співанок охоча.

І таким повіяло зі сцени
Радісним, окрилюючим святом,
Наче сам я у гаю зеленім
Птахом став співучим і крилатим.

1958

*

Я не можу зупинити час,
Щоб з тобою в світі довше жити,
Щоб вітали щедрі весни нас
І до ніг вклонялось буйне жито.

Я не можу підганяти дні,
Щоб скоріш пролинув час розлуки,
Щоб назустріч вийшла ти мені,
Простягла, мов біле с'яйво, руки.

Та я вірю в силу почуття,
Що міцніш за календарні дати,
Адже можу я усе життя,
Як у ранній юності, кохати.

Знаю твердо: збереже любов
Нас такими, як були з тобою
На узліссях спалених дібров,
Що гриміли відгомоном бою.

Ми не заскорузнемо в теплі,
Нас не зігне старість передчасна,
Нам належить молодість Землі —
Вічна, неповторна і прекрасна!

1958

*

Восени в Нью-Йорку — літня днина.
Стіни ж, наче скелі,— в вишині.
Знітилась в ущелині людина,
Мов комаха, на самому дні.

Туга в серці... Що мені казати?
Наче прірви — стріти й авеню.
Морок ночі до кінця прогнати
Не під силу й сонячному дню.

Міг би довго, далєбі, хвалити
Їх шляхи, машини і мости...
Та я хочу їздити й ходити,
Рідний краю, де квітуєш ти.

Сяєш неповторною красою!
Й уві сні ввижаються мені
Київ над дніпровою сагою,
Миле задніпров'я вдалині.

1958

*

Аргентіна, Уругвай, Канада.
Нетрища Нью-Йорка й Вашингтона.
Не така-то, далєбі, принада
Всі оті замор'я й закордони.

Тільки й щастя, що зберіг у серці
Вільний подих рідного роздолля.
Тільки й втіхи, що в великім герці
Гартувалась твоя власна доля.

У провулках Ріо чи Оттави
Ти не був мандрівником байдужим.
Дужим ніс ти запоруку слави,
Ти надію подавав недужим.

А тому не нарікай на втому
І, буває, на лиху пригоду.
Звідси ти повернешся додому,
Як боєць з далекого походу.

1961

З М І С Т

Поезія гніву і любові. *Микола Бажан* 5

В І Р Ш І

Незгасне серце

- «Чи може серце згаснути, зів'яти...» 17
- «Треба першим про це написати...» 18
- «Слово і серце... Серце і слово...» 20
- «Весна чи літо... Ненадовго...» 21
- «По-старому не можна писати» 22
- «Чи можна серце зберегти...» 23
- «Ні, я не віщую катастрофи...» 24
- «Пересторога і тривога...» 25
- «Угору рветься мінарет...» 26
- «У травні випав сніг. Така весна...» 27
- «Йде маленька дівчинка-школярка...» 28

Ц і л ю щ і д ж е р е л а

- Катерина 29
- В степу 32
- Секретар 35
- Осінь 37
- Молодість 39
- Пам'яті Леніна 40
- Предтеча 41
- Пам'ятник 43
- Зустріч у степу 45
- У Львові 49
- Земля 50
- Дніпро 51
- Втрата 52
- Вечірне 53
- Далечінь 54
- Зима 55
- Проліски 56
- Павліне 57
- Камінь Довбуша 58
- Веселка над Косовом 60
- Аркан 62

Заклик 63
Дорога 64
Легенда Бебріс-Ціхе 65
Прикаспійська весна 68

Велика Вітчизняна

Хустина 70
На смерть героя 71
Мати 72
Журавлі 73
Визнання 75
Криниця 77
Пісня про мужність 79
«Солдатський хліб — черствий сухар...» 81
Діброва 83
Воєнна осінь 85
Солдат 87
Бабуся 89
Коло Дніпра 90
У Києві 92
Мжичка 93
Згадка 95
Клен 96
«Є до щастя сто доріг...» 97
Березень 98
«Ти на Дніпрі, а я за Одером...» 99
«Ти жила на голубому Доні...» 100
«Оце весна! Оце війна!» 101
Прага 103
«Ми їздили сьогодні в Братіславу» 105
«Це судетське місто в лісі...» 106
«Наше «так» по-чеськи буде «ано» 108
Спека у Відні 109
«Австрійські села, мов пташині гнізда...» 110
«З Будапешта, з тихого Дунаю...» 111
Балада про дерево 112
Наш заповіт 114
«Дочка Оксана підняла баклагу» 116

Сонце миру

«В ту хвилину замовкли гармати...» 118
«Вродили яблуні в саду...» 119

«Проходиш по узгір'ю ти...» 120
Москва 121
Донецька сюїта 122
Кріпильники 124
Другові 125
«Злітає ластівка угору...» 127
Степова криниця 128
«Усе життя нас вабить далечінь...» 129
Михайлівське 130
Берізка 132
Ахун-гора 134
«Стоїть південне сонце у зеніті...» 135
«Я не люблю, коли на морі штиль...» 135
«На березі моя любов сиділа» 137
Вартовий 138
«Ми, як солдати, йшли на бій...» 139
«Білі яблуні, вишні в цвіту...» 140
«Я давній лист в планшеті віднайшов» 141
«Ти не богиня з мармуру холодна...» 142
«Знов розвиваються каштани...» 143
На Перекопі 144
Святиня 145
Дорога 146
«Дай руку, мила! На руді твоїй...» 147
«Тобі за тридцять, а мені за сорок...» 148
«Первоцвіт білий, проліски блакитні...» 149
«Одвіку ми прив'язані були...» 150
Ровесникам 151
«Оранжеві й рожеві снігурі...» 153
«Був холод, вітер, сніг» 154
«Четвертий день іде невпінно дощ» 155
«Я чимало прожив на світі» 156
Вересень 157
Україні 158
Ленін 160
«Шумить перед грозою очерет...» 161
«Березневі вітри...» 162
«Березовий сік... Він фіалкою пахне...» 164
Провесна 165
«Квітує сад. Це я його садив» 166
«Де пісок, моріжок, верболози...» 167
«Так, так, і зморшки, й свину...» 168

- «Ні, я не силую себе...» 169
 «Я прагну в слові відтворити...» 170
 «Мов ота шевченківська Оксана...» 171
 «Зазеленіли сокорини...» 172
 «І цвіт, і грім, і дощ, і град...» 173
 «Я відчуваю: радість вилітає...» 174
 «Коли я напишу свій кращий вірш...» 175
 «Чому тобі не подзвонив я?...» 176
 «Над річкою старий тартак...» 177
 «Люблю грозу в началі мая...» 178
 «Прослалась нива... Далі... Далі...» 179
 «Немає меж у всесвіту, нема...» 180
 «Козловська вулиця на березі Дніпра...» 181
 «Нічні гудки... І чується, і сниться...» 182
 «Дівчинка гриби збирає» 183
 Належим, Партіє, тобі! 184
 «Київські кручі. Небо блакитне» 185
 «На морозі явори послули...» 186
 «Тендітний яблуневий цвіт...» 187
 «Дими в холодне надвечір'я...» 188
 «Симфонічний оркестр, і каштани в цвіту...» 189
 «Так засперечалися шалено...» 190
 «Ні, так не можна! Справді, так не можна!» 191
 «Давно людина мріяла про крила» 192
 «Переоцінені й недооцінені...» 193
 «Ми зустрілися з тобою...» 194
 «Соняшники з кахлі на карнизі...» 195
 «В вітрах і хмарах кругодучих...» 196
 «Либонь, запізно зрозумів я...» 197
 «Київські кручі — фортеці зелені» 198

На меридіанах планети

- «В мандрівках настає хвилина неминуча...» 199
 «Біля Брно є підземні печери» 200
 Морський пейзаж 201
 У полі 202
 Біля пам'ятника Гусу 203
 Угорська рапсодія 205
 Світанок над Варшавою 207
 В столиці Моравії 209
 Атлангика 210
 Бразильський етюд 212

Аргентинський етюд	214
Айя-Софія	216
Черга в Піреї	218
Римський етюд	221
Пісня в Неаполі	223
Паризький етюд	224
В англійському каналі	226
Сяйво над Хельсінкі	228
У Варні	229
«Над Нью-Йорком зійшов молодик...»	230
«Дуби сплели кошлаті віти...»	231
«В Америці немає солов'їв»	232
«Свистять, шумлять, гудуть машини...»	233
«Яке це щастя — кухоль пива...»	234
«Скрізь церкви тут — біля бані баня»	235
«Уолл-стріт — це западня, це морок...»	236
«Благословляю світлий день...»	237
«Одному — рай, для тисяч — муки»	238
«Батьки убили сина»	239
«В Нью-Йорку співає Карась»	240
«Я міг би стати міщанином ситим...»	241
«Розкіш всюди можна тут зустріти»	242
«Знову день, і знову невеселий»	243
«Як в Конго, тут, у котловані, жарко...»	244
«Безногий інвалід останньої війни...»	245
«На бруку вивірка простерта»	246
«Дивлюсь з вікна, неначе з дна криниці...»	247
«Багряніють при дорозі клени...»	248
«Гарлем — пекло? Пекло всюди тут»	249
«Во поле березонька стояла...»	250
«Я не можу зупинити час...»	251
«Білий дім в облозі держать гіді...»	252
«Восени в Нью-Йорку — літня днина»	253
«Аргентина. Уругвай. Канада»	254

ДРАМИ

Серця хоробрих	256
Зоря на обрії	327

ЛЮБОМИР ДМИТРИЕВИЧ
ДМИТЕРКО

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
В ДВУХ ТОМАХ

Том первый. Стихи и драмы.

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *С. М. Литвин*
Художник *Б. Й. Бродський*
Художній редактор *І. М. Гаврилюк*
Технічний редактор *О. І. Дольницька*
Коректори *Ю. А. Мороз, Н. Н. Плачинда*

Виготовлено на Книжковій фабриці «Жовтень»
Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР,
Київ, вул. Артема, 23-а.

БФ 26200. Здано на виробництво 2/II 1971.
Підписано до друку 29/VI 1971.
Папір № 1. Формат 70×108¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 13,25.
Умовн. друк. арк. 18,55+1 вкл.
Обліково-видавн. арк. 13,634.
Зам. 113. Тираж. 6400. Ціна 1 крб. 63 коп.